XIX. évfolyam. 1908. 30/959. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, julius hó 26.

Tisztelettel értesitjük lapunk olvasóközönségét, hogy A HÉT szerkesztősége és kiadóhivatala mától fogva

VIII. ker., Népszinház-utcza 22. szám

alatt van. Arra kérjük tehát lapunk előfizetőit és olvasóit, hogy mindenféle levelet és pénzküldeményt ezentul erre az uj czimre legyenek szivesek küldeni.

Ujból kérjük egyuttal azokat, akik az előfizetést még meg nem ujitották, hogy eziránt minél előbb intézkedni szivesked jenek.

Tisztelettel:

A HÉT kiadóhivatala
VIII., Népszinház-utcza 22. szám
Telefonszám: 61—38.

Krónika.

Dózsa György.

— *julius 24.*

A fölismert lehetetlenség emberei, azok az immár bebizonyult anakronisták, akikből a bennük rejlő egyetlenegy csöpp hasznavehető olajat kifacsarta Bismarck, elkalandoznak doktrinérséggé vált lehetetlenségükben olyan utakon is, amelyeknek az indulópontja elé hajdan maguk irták oda a minden, sőt mindenféle szabadság nevében a tilalom maori-kulturáju *tabu* szavát.

Hazugság a történelem, mondják, Rákóczi csak zászló, sőt Robespierre is csak müszörnyeteg, akiket a burzsoá nyomott (ólomtechnikai müszóval ugy is mondhatnám, hogy: borgisz kompressz), eszejárása tisztán iskolai czélra, tisztán hagyományos nemzedéknek a nevelésére aknáz ki és tanit az iskolában részint elrettentő, részint követésre méltó példa okául. »El a történelemmel!« — kiáltják a világnak többé nem Lasalle szerint való megváltói és ezzel a kétségtelenül megfontolásra érdemes kiáltással leleplezték — Marx-ugyse nem tudom mikor, de valamikor — Békés-Csabán a Dózsa György szobrát. A leleplezés valamikor, amint mondtam, már régebben volt, de az igazi leleplezés csak most van itt, egy pörnek, helyesebben egy itéletnek a kapcsán. A pör maga egyáltalán nem érdekes. A régi történet ez, amely olyan természetü, hogy: »wem sie just passieret«, az vagy strómant küld maga helyett Zsitvay elé, vagy pedig szanatóriumot épit Czirkveniczában.

Mondom: maga a pör nem érdekes. Leleplezték a Dózsa György szobrát, ott valaki a szokásos és untig ismert frazeológiával lázitó beszédet mondott, amiért az ügyész pörbe fogta, a törvényszék pedig elmarasztalta. Becsukják érte. Magánügy. Nem szenzáczió. Kisfaludy László — akinek sejtelemszerüen bókot kell mondanom — ugy fog bánni vele, mint ama nagy elődje, az a Sándor, bánt a métrummal és a rimmel. Szigoru volt mind a kettőhöz, de azért mégis egészen magyar becsülettel intézte el őket.

A pör maga tehát nem érdekes, mert csak a dutyiban végződik. Ellenben azt mondják, hogy a szobor maga nem érdekesség nélkül való. Fiatal és egészen a pozitiv hitvalláson induló miskaangyalnak a müve. Nem láttam, de ahogy beszélik, még Rodinen is tultesz. Nem hágy követ kövön, mint ez az elmaradt franczia, hanem egyenesen — nyársat farag belőle. És nagy históriai érzékkel eltalálva, hogy Dózsa Györgyöt csaknem pontosan ugyanabban az időben ültették rá az izzóvá tett vastrónusra, amelyben az angol alkotmány ujabb néperőt adó billel gyarapodott meg: félangolosra sülve ábrázolja a népvezért. Finom, neoesztéta lelkek, hallomás szerint, még azt is megérzik ezen a szobron, hogy a bőre ropogós, mint a kitünően sütött malaczé, a szájában pedig, ha nincs is ott — ami végzetes mulasztás a csabai Thorwaldsentől — de legalább jelképesen ott lebeg ama fél czitrom, amely nélkül sült — hogyan is mondjam csak? — gerinczest elképzelni nem tud még az a fantázia sem, amely a népszabadság czukrából és az utolsó és legsavanyubb szentrómai czitrom levéből szür össze limonádét a mindnyájunk fogának elvásitására. Dózsa György ezen a minden Meuniert lekaczagó szobormüvön olyan impozánsan sül, hogy csak az alulról számitott hatodik és hetedik csigolyája körül hiányzik a nyárs, amelyen meg is lehetne forgatni.

Ezen az esztétikai gyönyörüségen azonban nem itt kell örvendezkedni vagy szőrszálmereszteni, mert ez a müvészeti rovat dolga. Itt, ahogy a Stratfordi Lándsás mondaná, nem az a bökkenő, hogy Dózsa Györgyöt párolva, kövesztve, vagy háromszor nyolcz krumplival resztölve, avagy rostélyon sülve tálalja-e fel az ötödik rend specziális müvészete a többi négynek. Hanem az, hogy hogyan jut a mai, immár teljesen iskolaszaguvá vált, az életben tökéletesen tehetetlenné bizonyult emberpolonditás-rendszer ahhoz, hogy Dózsa Györgyöt a maga emberének vallja, a maga hőseként ünnepelje, a maga történettagadásába mint történeti előlfutót

illeszsze bele? Mi a köze a mai szocziálizmusnak a Dózsa György parasztlázadásához? Viszont azonban az is könnyen visszafelelhető kérdés, hogy mi köze van a mai társadalmi rend hivatásos védőjének, az ügyésznek ahhoz, hogy Brindusz Mihály dicsőitette a Dózsa György emlékét ama nyárson is forgatható szobor leleplezése alkalmából?

Egyiküknek sincs semmi köze 1514-hez. Más világlátás és más mozgatóerők dolgoztak a Dózsa György parasztjaiban, mint amik dolgoznak a mai társadalmi elégedetlenségben. Kétségtelen, hogy minden ugynevezett forradalomnak — ez a szó oly szomoruan kifejezésképtelen — az első mozditó oka gazdasági mérleghibbanás. Az volt a Dózsa parasztforradalmáé is és az a mai munkásoknak a szentségesen szent igaz és minden §-nál jogosabb bérharczáé is. Csakhogy: a különbség ott van, hogy Dózsa György szent nemtudással érezte a maga sorsosainak a baját és vitte őket a jobb felé, ha neki magának tüztől fehér vaskorona járt is érte, a mai apostolok pedig annyira tudják, hogy mit akarnak — saját maguknak, hogy még az ugynevezett lázitó czikkeikért is strómant állitanak és a gázgyár sok száz munkásának a szájából veszik ki a kenyeret azért, hogy a saját maguk szájából ki ne pottyanjon a Mária Terézia szavai értelmében, de sokkal praktikusabban magyarázott kalács.

Gondolhatjátok, hogy ez csak formakülönbség. De ne felejtsétek el, hogy egy ilyen picziny kis formakülönbség révén sütögettette meg és akasztatta fel Árbuez Péter az eretnekek százezreit a szeretet tanitásának a nevében, egyenes, emberi logikára járó levonásaként annak a Jézus Krisztus tanitásának, aki maga is szent tudattalansággal ment a Golgotára. Mi köze a vérrel pecsételőkhöz, a Savonarolákhoz, a Martinovicsokhoz, a Hofer Andrásokhoz, Petőfihez, Dózsa Györgyhöz azoknak, akik a jobbik esetben a magyar-horvát tengerparton épitenek szanatóriumot a burzsoának, a roszszabbik esetben pedig elkövetik magukkal azt a vértanuságot, hogy lenyiltterezik a kellemetlenné vált ellenjakabot.

Nem ügy és nem igazság az, amelynek nincsenek prófétái és vérhullatói, csupán csak számtanácsosai és condottiere-vezérei. Önmagában összeomló hazugság az a népboldogitás, amely azon kezdi a szabadságot, hogy ma ez nem szabad, holnap pedig majd más valami nem lesz szabad. Amelyik azzal kezdi adni a kenyeret, hogy kiveszi a falatot a szájadból, azzal a jogot, hogy a saját magad felett való rendelkezés jogától foszt meg legelőször.

Itt az asztalomon, papirosok lenyomtatására használatban, van előttem egy darab hosszukás, gömbölyü sarku kavics. Olyanféle hordalékkő, amit néhol sóskőnek, tul a Dunán macskafejü kőnek hivnak. A sulya lehet olyan 30—40 deka körül. Ezt a követ nem ugy vettem fel az utczán, maga jött hozzám: 1905 deczember 5-én, este tiz órakor halántékon dobtak vele a Pesti Napló szerkesztőségében a — sajtószabadság nevében. Miután előbb bezuztak vele két ablaktáblát, tehát kétségtelen, hogy a gazdasági fellendülés nevében is küldetett. Ez a kavics folyton hallgat azóta, hogy olyan okosan elmondta az üzenetet, ami rá volt bizva. De én néha beszélek neki. És elmondom a szegény türelmesnek, hogy mind bolond az a kavics, amelyik nem érzi a maga sulyát annyira, hogy ki ne tudjon csuszni a lelketlen dobója kezéből akkor, amikor saját maga ellen akarják használni.

És elmondtam neki ma azt is, hogy Dózsa György már meg van sütve, ellenben vannak sokan, akik még sületlenek. Azokat, ti szegény, felbolonditott kavicsok, bátran, jó lélekkel megsüthetitek.

Cholnoky Viktor.

Asszonyvárás.

Virágfakasztó, szép májusi álom,
Szállj el szememről, nem vagy már enyém,
Álmok tündérleánya hattyuszárnyon
Aranyserleged ne kináld felém.
Csengő vizek biborszegélyü tája
Ábrándot, álmot más szívbe fakasszon;
Repits el innen ezüstvitorlás gálya,
S jöjjön a nyár, s a gyujtószemü asszony...

Az asszony... ki álmatlan éjszakákon
A képzelet lángjában megjelent;
Jön, mint holdfény a sejtelmes vizáron,
Gyönyörré varázsolni a jelent.
Jön, mint zord télre vidám kikelet,
Mint felkelő nap a hegyeken át,
Utjára hullnak virághlevelek,
S gyémántöv fedi karcsu derekát.

Az asszony... nagy, szent hangulatok szárnya,
Mely a költészet egébe repit,
Ha bánat ér, mosolya selyemfátyla
Felcsókolja lepergő könyeid.
Kúszó repkényként ölel át s a karja
Szivárványos iv a zivataron —
Csitul az ár fehér, tajtékos habja,
S szelid dalt dudol enyhe fuvalom.

Az asszony... karján virgoncz kis fiúval,
Az üdvök üdvét kinálja feléd,
Megbirkózol a hétfejü sárkánynyal,
Ha felhő bántja szép tekintetét.
A kis csöppségnek gyüszűnyi topánka,
Neki egy blúz, kedves gond ugyebár?
Hírnév, dicsőség minek űzne lázba,
Babérerdőnél szebb egy rózsaszál.

Várom az asszonyt... üdv, vagy kárhozat
Reszket csókjában, én nem kutatom,
Mindegy az: üdvösséges álmokat
Vagy könytengert találjak utadon.
Hangod mint égi szó cseng-bong a légbe:
„Az a szép csillag... az lesz a lakunk!“
S dalolva, boldogan, kéz kézbe téve
Arra a szép csillagra suhanunk...

Kiss Menyhért.

Marie.

Irta: BIRÓ LAJOS.

A hotelt a barátaim ajánlották, afféle szerény kis szálloda volt — maison meublée — a Rue Victor Massé-ban, nem messze a boulevardtól és egészen közel a Montmartre minden vidámságtanyájához. Mikor a kocsim megállott előtte, egy barna pamutbluzos szolgafélé ember szedte le a kofferemet. A kapuban egy jóképü, nevető, kövéres ur fogadott: monsieur Bodouin, a gazda, a hoteltulajdonos. A jövetelemet tudta, a nevemet jól mondta ki, a barátaim azt is megirták, melyik szobát akarom, Bodouin ur barátságosan kezelt velem, bekalauzolt a büróba, bemutatott a feleségének, megmutatta a tizéves kis lányát, azután karonfogott és vitt fel az első emeletre.

A szobától el voltam ragadtatva, az ágy bársonymennyezetére tisztelettel bámultam fel, a kandalló pedig egyenesen elbüvölt, mert akkor fogalmam sem volt még róla, mennyivel többet ér az ilyen romantikus szobadisznél egy közönséges, banális, de buzgó vaskályha. És Bodouin ur ehhez még egyre ilyeneket mondott:

— Marie felhozza a holmit... Marie rendbentartja a szobát... Marie gondoskodik a reggeliről...

Marie... Elkábitott a neve. Tizennyolczéves voltam, négy hete álmodtam már szomjas álmokat a párisi nőről, — nem, a parisienne-ről... És ezt Marienak hivják. Milyen más ez, mint az otromba és formátlan Mari. Csak egy *e* betü. De mennyi gráczia, mennyi kedvesség, mennyi szellem és báj...

Azután egy keserves kiábrándulás jött. Az ajtón kopogtattak, bejött egy alacsony, zömök, csontos arczu, barna bőrü, hosszu karu és nagy, erős kezü nő. Hozta a kofferemet. Lehetett harminczötéves. Mosolygott, bicczentett a fejével és barátságosan bejelentette:

— Én vagyok a Marie...

Egy ütést éreztem a szivemen. Marie azonban mosolygott, barátságos volt, segitett elrakodni, praktikus tanácsokkal látott el, nyugodtan és jóindulatuan magyarázta, hogy a Café Blanche-beli lányoktól nem szabad magamat becsapatnom, keressek csak valami becsületes, tisztességes fiatal leányt. Belenyugodtam abba, hogy Marie nem képviseli a franczia asszonygrácziát és hogy nem minden párisi nő az a mámoritó parisienne, amelyről rossz regényeken táplált fantáziám álmodozott.

Ezen a téren azután még egy csalódást tartogatott számomra a Bodouin-hotel.

Érdeklődni kezdtem madame Bodouin iránt, aki egész nap a büróban ült és akinek legalább is köszönnöm kellett, ha a kulcsomért bementem. Harminczéves asszony volt, virágzó, teli, érett asszony, finom, okos fejjel és — ugy gondoltam — szomoru szemekkel. Boldogtalan lehet — véltem — Bodouin ur mellett. Egy szellemes, szép asszony és ez a közönséges, kövér bourgeois, hogy ne mondjam: bugris.

Beszélgetéseket kezdtem vele, finom, müvelt, fordulatos és szellemes voltam, igyekeztem a franczia kulturához és a franczia esprit-hez méltóvá lenni. Igy azután furcsa dolgok derültek ki. Madame Bodouinnek például fogalma sem volt róla, hogy mi a milói Vénusz, az egész Louvre-ról csak mint áruházról tudott, — ez volt a franczia kultura. Ha a hódolatomat egy Musset-vers segitségével tolmácsoltam, zavartan mosolygott, — ez volt a franczia esprit. Egyébként pedig imádta Bodouin urat.

Lemondtam arról, hogy megvigasztaljam. Azonban megbarátkoztam vele, megbarátkoztam Bodouin urral is, megbarátkoztam Lucienne-nel, a kis leányukkal is, egyszer-kétszer velük ebédeltem, megismertem azt a franczia életet, amelyről sem a regények, sem a párisi ujságtudósitások nem beszélnek és megszerettem őket. Becsületes, derék, munkás emberek voltak, a legjobb férj és a legjobb feleség; semmi sem volt tőlük távolabb, mint az a franczia erkölcstelenség, amelyet Franczia-országon kivül annyit emlegetnek a buták; még szinházban sem voltak soha. Az egyetlen kis leányukat imádták és fanatikusan dolgoztak érte, és nem is ismertek az életből mást, mint a munkát, legfeljebb még a bő ebédet egy kis borral. Tizenkét éve jöttek fel Párisba délről, a Dordogne mellől, a hotelt bérelték eleinte, akkor sokat dolgoztak mind a ketten, öt évre megvették a házat és nyolcz évvel ezelőtt szerencsére hozzájuk került Marie; most már lehet egy kicsit pihenni is. Bodouin ur mellékesen borügynökséggel is foglalkozik, itthon Marie ellát mindent.

Megszerettem őket. Megszerettem az egész házat, a szobát, a rossz kandallót, a rosszul záródó ablakot, Mariet, aki reggel pontosan jött a csokoládéval és a pamutkabátos embert, akit később egyszer — a szekrényt eltolni — Marie behozott és szeretetreméltóan bemutatott:

— Joseph, a férjem.

Marie és Joseph látták el az egész nagy házat; az első és a második emelet szobáit Marie takaritotta hihetetlen gyorsasággal és mindig ragyogó jókedvben, a felső két emelet Josephnek jutott. Derék, munkás egy emberpár volt ez is, jóindulatu, békés, meghatóan szorgalmas. Egyszer beteg voltam és Marie ugy ápolt, mint egy anya. Máskor elmondta nekem, hogy ő normandiai. Ha elegendő pénze gyült össze, hazamegy, földet vásárol, gazdálkodik...

Nagyon szerettem őket. Mikor hat hónap mulva jönnöm kellett, meghatva bucsuztam tőlük. A kis Lucienne-t megcsókoltam, madame Bodouin-nel kezet szoritottam, Bodouin ur meg belém kényszeritett egy pohárral a legjobb borából, aztán megölelt, kinn a kocsi mellett ott állott Marie és Joseph, kérges tenyérrel megszorongatták a kezemet, Marie meg volt hatva, én is meg voltam hatva...

Ha azután rájuk gondoltam, elérzékenyültem. Eltelt négy év és ahányszor eszembe jutottak, megmelegedett a szivem. A legderekabb, a legbecsületesebb emberek; a világon a legkedvesebb helyek egyike a Bodouin-hotel... Négy év mulva, május végén Londonból jöttem hazafelé. Párisnak vettem az utamat, az érkezésemet előre bejelentettem Bodouin urnak és egy szép napos párisi reggelen megint ott voltam a Rue Victor Massé-ban. Bodouin ur kövér volt, mosolygott és megölelt. Madame Bodouin szintén meghizott egy kicsit, de szép volt, friss és megelégedett és mind a két kezével megrázta a kezemet. Lucienne, aki után rögtön kérdezősködtem, három év óta zárdában volt, ott marad még két-három évig, azután hazajön és férjhez megy, különben szépen nő, fejlődik, tanul, jól van. És Marie? Marie is itt van még, dolgozik, egészséges, jól érzi magát.

Bodouin ur felkisért a régi szobámba; amikor kiment, hallottam, hogy beszól egy szomszéd szobába Marie-nak, aki ott takaritott, hogy megjöttem, jöjjön be hozzám. Egy kis robaj, portörlőkefe vágódik a földhöz, egy szemétlapát csörömpöl, a szomszéd ajtó becsapódik, az ajtómon gyors kopogtatás, még gyorsabb benyitás, itt van Marie. Zömök, erős, kövér, meghatott. Szorongatja a kezemet. És hogy hogy vagyok? És mit csináltam azóta? És sokfelé jártam-e? És jól mennek-e a dolgaim? És nem voltam-e beteg? Milyen borzasztó volt, mikor olyan nagy lázam volt és ő rakta

a nyakamra a borogatásokat. És gondoltam-e néha rájuk? Ők annyiszor emlegettek.

Ez a kedves, derék, jó Marie... Milyen megható, milyen melegszivü, milyen hüséges egy teremtés. Válaszoltam a sok kérdésre, azután én kérdeztem meg igaz érdeklődéssel:

— Et vous? Ça va bien?

Köszöni, ó igen, nagyon jól van. És a férje:

— Et votre mari?

Ó, az is nagyon jól van. Kitünően vannak, dolgoznak, jól birják a munkát, jól élnek. És csak ez a kis kézitáskám van? Van még egy másik és az lent maradt? Majd a férje felhozza, most ugyis lent van; ő pedig bucsuzik, dolgozni kell.

Kiment. Hallottam, amint lekiált a lépcsőházban a földszintre és amint azután zakatolni kezd a szomszéd szobában a kefe és a porolópálcza, azután kopogtatás hallatszott az ajtómon. Ah, ez a derék Joseph.

Odamegyek az ajtóhoz, az ajtón benyomul a kézitáskám, kinyujtom a kezemet egy barátságos kézszoritásra, azután visszakapom. Hiszen ez az ember nem Joseph! Lehetetlen a tévedés. Joseph kicsi volt, széles vállu, fekete, ez pedig magas és szőke. Ez talán egy uj szolga.

— Csak tegye le a kézitáskát! — mondom neki. Azután megkérdezem:

— Hát nem birták már ketten a munkát, ugy-e?

A szőke ember csodálkozva néz rám. Dehogy nem birták. Nagyon jól birják.

— Hát a Marie férje?

— Én vagyok a Marie férje.

A szőke ember kimegy, én pedig meghökkenve bámulok utána. Szegény Marie, azóta nyilván özvegy lett. No, de most már megint boldog asszony.

Délben beszélgetek Bodouin urral. Megemlitem neki:

— Marie azóta özvegy lett.

— Dehogy! — mondja ő.

— Joseph meghalt — mondom én.

— Dehogy! — mondja ő méltatlankodva.

— Vagy ugy, hát elváltak? — jövök én rá nagy örömmel a dolog nyitjára.

— Dehogy... azaz igen... azaz nem...

Bodouin ur összenéz madame Bodouinnel, felemeli a mutatóujját, egy magyarázó görbe mozdulatot kanyarit a levegőbe, beszélni kezd, magyaráz és lassankint megértem a dolgot. Nekik a hotelben szükségük van egy nőcselédre és egy férfira, egy szolgára. A nő: Marie. Több mint tiz éve Marie. A férfi: az változik. Nekik Marie a fontos. Marie dolgozik, Marie becsületes, Marie mindent rendben tart, Marie-ra mindent rá lehet bizni, Marie ugy vigyáz a gazdái érdekeire, mint egy oroszlán. Marie a fontos. A férfi, az mellékes. A férfi jön és elmegy. Marie megmarad. A férfi szobája ott van a Marie szobája mellett, itt mindjárt a lépcsőtől jobbra a földszinten. A férfi jön és férje lesz Marie-nak. Azután elmegy, Marie itt marad, jön az uj ember; ha Marie-nak tetszik, itt marad, és az lesz a férje.

Megértettem. Bodouin ur meg volt elégedve a magyarázatával; felemelte a két kezét, felfelé forditotta a két tenyerét, a felesége felé fordult, mintha tanunak akarta volna felhivni, azután hozzám fordult és természetes hangon és — mintha ellenségtől tartott volna — kicsit méltatlankodva mondta:

— Hát csak kell, hogy egy embere legyen!

De én siettem hozzájárulni.

— Természetesen! — mondtam buzgón.

És madame Bodouin komolyan, egy szép fejbólintással hagyta jóvá ezt az itéletet.

Egy hét mulva eljöttem tőlük. Megint melegen bucsuztattak el, Bodouin ur megölelt, madame Bodouin megszoritotta a kezemet, Marie meghatva állott a kocsim mellett, ezuttal nem Joseph-fel, hanem Ernesttel az oldalán, de Ernest — amint egy hét alatt megismerhettem — szintén derék, becsületes egy ember volt és én őszinte vonzalommal szoritottam meg hatalmas tenyerét.

Eltelt két év. A Bodouin-hotelről csak egyszer hallottam hirt egy barátom révén, akit én küldtem oda lakni. Minden rendben van, — ez volt a hir — mindenki jól érzi magát. Két év mulva azonban megint ugy fordultak a dolgaim, hogy kimehettem Párisba. Két hónapot akartam kint eltölteni. Bejelentettem az érkezésemet Bodouin urnak.

A régi szeretettel fogadtak, a régi derék, jó emberek voltak. És otthon volt a kis Lucienne is. A kis Lucienne-ből szép szőke leány lett, még emlékezett rám egy kicsit, egyébként pedig sokat tanult a zárdában, már tizenhatéves, egy-két év mulva férjhez megy. Megkaptam a régi szobámat és bejött hozzám Marie is. Olyan volt, mint két évvel ezelőtt és hat évvel ezelőtt. Nem öregszenek az ilyen nők. Ez lehet harminczötéves, de esetleg csak harmincz és esetleg negyvenöt. A jósága is a régi volt, a kedves, meleg, barna szeme is a régi. A kezeszoritása is a régi, a barátságos, meleg kérdezősködése is. Én óvatosan kérdezősködtem tőle. A férjéről óvakodtam beszélni.

Hanem Bodouin urat megkérdeztem másnap.

— Jaj, kérem, — mondta Bodouin ur — ezzel most furcsán voltunk. Volt itt egy ember, egy pyrenée-beli, a pyrenée-beliek mind nagy tolvajok, hát ez is lopott. Olyan ügyesen lopott, hogy egy darabig Marie se vette észre. Amikor észrevette, akkor az ember, a pyrenée-beli, osztozkodni akart vele. Marie erre nekiugrott, hogy kikaparja a szemét. Az ember orditott, kést hozott, rendőrök jöttek, borzasztó dolog volt.

— És... és az az ember... Marienak?....

— Hogy a férje volt-e? Igen, a férje volt. De mikor a csarnokból jött, mert ő vásárolt be, eladott a holmiból az uton. Más csalásokat is csinált. A férje volt. De mikor lopott!...

Elgondolkoztam. Hallgattam. Nem dicsértem meg Marie-t, pedig Bodouin ur várta. Hanem megkérdeztem:

— És hát... van már... uj ember?

— Van. Három napja. Vidékről jött. A feleségem testvérénél szolgált a majorban. Ez becsületes ember. Járatlan még a munkában, Marie tanitja be.

Belenyugodtam a Marie családi ügyeinek ilyen szép, megnyugtató elintézésébe. Találkoztam az uj emberrel is: magas, szikár, barna ember volt, harminczharminczötéves paraszt, lassu járásu, izmos. Marie már felvétette vele a kötött barna kabátot. Egy pár esztendőre — gondoltam — a Marie házi boldogsága rendben van.

Eltelt négy nap és egyszerre csak azt vettem észre, hogy Marie-nak rossz kedve van. Délután találkoztam vele a folyosón, köszöntem neki, alig fogadta a köszönést. Másnap reggel vártam a csokoládémat, amelyet Marie pontosan nyolcz órakor szokott szállitani; a csokoládé nem jött. Csengettem, csengettem kétszer, csengettem háromszor; ekkor bejött Marie durczás arczczal és villogó szemmel, a tálczát a csokoládés csészével odacsapta az asztalhoz, hogy csak ugy csörgött, azután rám se nézett, megfordult, kisuhogott és bevágta maga mögött az ajtót.

Mi baja van ennek? Megreggeliztem és lementem a büróba. Amikor beléptem, Bodouin ur éppen kifelé tartott, az arcza piros volt, a haja összezilálódott, az egész nyugodt, mosolygós ember ki volt kelve magából.

Meg akartam állitani, de egész udvariatlanul félretolt, kinyomakodott az ajtón és rohant fel a lépcsőn. Bementem. Ekkor madame Bodouin pattant fel a székéről és — mint akinek nagy izgalomban éppen most jutott eszébe valami megváltó ötlet — kipirulva és szokása ellenére kiabálva rohant a férje után.

El akartam menni. A szük kapualjban találkoztam Lucienne-nel, aki az utczáról jött fel. Ő is ki volt pirulva, izgatott volt. Megállitottam.

— Mi történik itt, Lucienne? Mi baj van itt?

Lucienne rám nézett és komolyan és fontosan mondta:

— Victor. Victorral van a baj.

— Victor? Ki a Victor?

— Az uj ember. Akit a mama testvére küldött.

— Victornak hijják? Mi van vele? Beteg? Mi baj van vele?

Lucienne felágaskodott és a fülembe sugta:

— Nem akar.

— Mit nem akar? — kérdeztem bámulva.

A kis leány egészen hozzámhajolt és komolyan és halkan és megdöbbent-panaszosan suttogta:

— Nem akar a Marie férje lenni.

Elhülve néztem rá, a kis lány komolyan bólintgatott a fejével. Nem kérdezősködtem tőle többet; de nem mentem el, visszafordultam. Mi lesz itt?

Egy negyedóra mulva berohant a büróba Bodouin ur. Izgatottan szaladozott fel és le; egy ujabb negyedóra mulva azonban már lehetett vele beszélni. Ekkor bejött madame Bodouin is. Ketten panaszkodtak.

— A Victor itt van már egy hete — mondta Bodouin ur. — Azt hittük, már minden rendben van. Hát nem. Hát nem. Hát nincs rendben.

— A Marie azt hitte, — mondta madame Bodouin — hogy ez csak afféle tartózkodás. Afféle félénkség. Hát nem az volt. A Victor nem akar.

— Marie tegnap megmondta neki, — mondta Bodouin ur — hogy az ajtaja nyitva van.

— És a Victor erre azt felelte, hogy tőle nyitva maradhat jövő husvétig! — mondta méltatlankodva madame Bodouin.

— A Marie felszólitotta, akar vagy nem akar.

— A Victor azt mondta, nem.

— A Marie azt kérdezte, minek jött akkor ide.

— A Victor azt felelte, hogy ez nincs benne a szerződésben.

— A Marie kicsufolta.

— A Victor is csufolta.

— A Marie berohant és azt mondta, hogy ő elmegy.

— Sirt és pakolni kezdett.

— Kitelik tőle, hogy elmegy. Dult, fult.

— Toporzékolt. Ebben nem ismer tréfát.

Kétségbe voltak esve.

— Elmegy, — mondta Bodouin ur — mi lesz akkor velünk?

— Elszoktunk már attól, hogy mindenre ügyeljünk — mondta panaszosan madame Bodouin.

Azt hittem, szolgálhatok egy mentő ideával:

— Hát küldjék el Victort! — mondtam nekik.

Bodouin ur intett a kezével.

— Először is éves szerződése van...

— És Marie most már kapriczirozza magát! — tette hozzá madame Bodouin.

Megértettem. Marie a jogainak az alapján áll. A gazda szerezze meg neki azt, ami neki jár. Ha nem, akkor pakol.

Bodouinék összeültek tanácskozni. Mint a család barátját, engem is belevontak a tanácskozásba. Délután Bodouin ur hivatta tehát Victort. Victor bejött, nehéz parasztjárással, tisztességesen, illemtudóan, de nyugodt, elszánt daczossággal. Bodouin ur beszélt vele. Hogy ez milyen jó hely lesz neki. Nem nehéz a munka. Sok a borravaló. Egy pár év mulva hazamehet, földet vehet. Victor bólogatott a nagy, csontos fejével és amikor Bodouin ur elhallgatott, nyugodtan mondta:

— Igen. Én maradok is. Szivesen maradok.

Bodouin ur felkiáltott:

— De akkor kell... akkor kell, hogy... akkor Marie...

Victor megcsóválta a fejét, lassan elcsavarta a fejét jobbra, azután elcsavarta balra.

— Nem, — mondta csendesen — nem, az nincs benne a szerződésben.

Bodouin ur kétségbeesve kapkodott a fejéhez és dicsérni kezdte Marie-t. Milyen derék. Milyen szorgalmas. Milyen jó. Mennyi pénzt gyüjtött már össze.

Victor csendesen csavarta a fejét jobbra, azután átcsavarta balra.

— Nincs benne a szerződésben.

Bodouin ur verejtékező homlokkal beszélt neki tovább. Hogy mit akar tulajdonképpen? Ha már itt összekerültek? Ha már itt egymás mellett, mondhatni: egymással laknak. Akkor az annak a rendje... Férfi és nő... Ugy kell annak lennie... Bün volna másképpen.

Madame Bodouin kipirulva helyeselte a férje fejtegetéseit; Victor szó nélkül csavarta meg a fejét. Bodouin ur kimerülten ejtette le a kezét, madame Bodouin elkeseredve szoritotta össze az ajkát. Hallgattak. Victor is hallgatott. Azután szedelőzködött, menni készült, félig megfordult és már igy, félig elfordulva mondta:

— Nincs benne a szerződésben.

Megindult. Ekkor Bodouin ur felugrott, hozzápattant, megfogta a barnapamut kabátot, megránczigálta, visszaforditotta az egész embert és kipirulva és izgatottan mondta neki:

— Nincs benne. Hát csináljunk uj szerződést.

Victor megállott és komolyan és várakozóan nézett rá.

— Fizetünk minden hónapban... — mondta izgatottan Bodouin ur — fizetünk még...: mondjuk...

— Öt frankot — szólt közbe madame Bodouin.

Victor ránézett, azután ránézett Bodouin urra, azután csendesen megcsavarta a fejét.

— Öt frankot! — mondta izgatottan Bodouin ur. — Az egy évben hatvan frank!

A Victor csontos feje csendesen ingott jobbról balra.

— Hát mit akar? — fakadt ki kétségbeesetten Bodouin ur. — Hát mit akar?!

— Hát mennyiért? — kérdezte madame Bodouin.

— Tiz frankért — válaszolta Victor megfontoltan.

Némi alkudozás keletkezett, Bodouin ur sokalta a tiz frankot, — százhusz frank egy évben! — végül azonban megegyeztek.

Victor még egyszer ismételte a megállapodást:

— Minden hónapban kapok külön tiz frankot.

Bodouin ur bólintott, madame Bodouin pedig hozzátette:

— Mindaddig, amig...

Victor komolyan bólintott. Bodouin ur ekkor kezelt Victorral, bort töltött neki egy pohárba, koczintottak, ittak, Victor tisztességtudóan köszönt és széles, nagy parasztlépésekkel eltávozott. Bodouinék ragyogó arczczal néztek össze, nevettek örömükben és madame Bodouin jókedvüen mondta:

— Siess Marie-hoz, mondd meg neki.

— Megyek már. Jó, hogy közbeszóltál. Én tíz frankon akartam kezdeni.

— Akkor nem ment volna tizenötön alul.

Bodouin ur jókedvüen csettintett a kezével és elment Marie-t értesiteni.

Este, — tiz órakor — amikor hazajöttem, még világosság volt a büróban. A vacsorázó-asztalnál ott ült Bodouin ur, madame Bodouin és a kis Lucienne. Szép egyetértésben, jókedvüen, egy boldog és megelégedett családnak a nyugalmával. Az asztalon bor volt. Mikor a kulcsomat levettem a szögről, behivtak. Igyam velük egy pohár bort.

— Tizenkettőig — mondta Bodouin ur — mi nyitjuk ma a kaput.

— Victort szabadságoltuk, — mondta madame Bodouin — most feküdt le.

Kissé megzavart a Lucienne jelenléte. Dadogtam:

— És... és... minden.. rendben... van?

Bodouin ur felpattant, kiment az ajtón, elkanyarodott a lépcső felé és egy percz mulva csillogó szemmel, jókedvüen jött vissza.

— Ott voltam! — mondta lelkesen. — Minden rendben van már.

Madame Bodouin mosolygott, örült, Lucienne is örült, én is örültem, koczintottunk, ittunk.

— Éljen az uj pár! — kiáltotta Bodouin ur.

— Éljen! — kiáltotta madame Bodouin.

— Éljen! — kiáltotta Lucienne.

— Éljen! — kiáltottam én.

A kis leányt azután elküldtük aludni és mi többiek éjfélig vigadtunk. Éjfélkor jött Victor, elfoglalta a helyét a büróban a diványon és mindjárt meg is rántotta a zsinórt, hogy kaput nyisson valakinek. Mi ekkor hazavonultunk.

Másnap reggel pontosan hozta Marie a csokoládét. Csillogott a szeme, jó kedve volt, nemsokára hallottam, hogyan zakatol a szomszéd szobában. Dolgozott, mint egy gőzgép. Lementem. Bodouin urnak is jó kedve volt. Madame Bodouinnek is jó kedve volt. Lucienne-nek is jó kedve volt. Az egész háznak jó kedve volt.

A halott.

Ravatalon meredve fekszel.
A gyertyaláng fejednél néha lobban,
Arczod, mely sárga, megsárgitja jobban,
Merev halott, nekem ily sárgán tetszel.

Az arczod ritkálló aranypor,
Szájad körül kis kékes árnyék reszket,
Szemed kitartón melledre mereszted,
Nagy nyugalom száll elfésült hajadból.

A gyászszobán úgy fekszel kiteritve,
Mint egy komor király, ki lepihent
S titkos hatalmad néz csak hiveidre.

Egy indiai bálvány, egy ázsiai szent.
Köny, siralom, jaj érzéketlenül hagy,
Körül tolongnak — s mégis egyedül vagy.

Bánd Margit.

Krónika II.

Gromon.

— *julius 24.*

Az élet müvészetéhez olcsó paradoxonként hozzátartozik, hogy az ember okosan, szépen és idejében tudjon meghalni; amikor érezzük, hogy serlegünkbe ürömcsöppek hullanak, hogy a pepitanadrágunk kopni kezd, hogy a nőkből ápolók, gazdasszonyok, az apró gyönyörüségekből megszokások, terhek, anyagi gondok lesznek, ideje lezárni a számadásokat és előkeresni a Browningot. Ez, természetesen, nem mindenkire vonatkozik. A jó gazdasszonyok méltatása nem halálos betegség, a fashionable pepitanadrágot Deutsch F. Károly bérelt öltözetei is helyettesithetik, a küzdelmes kenyérnek megvan a szocziológiai jelentősége. Ám az élet-müvész nem ragadhat a 2×2-ből készült röghöz; pecsenyékben, italokban, kellemes zsöllyékben, simán gördülő fogatokban, szép asszonyi fejekben forró fantáziája nem kapcsolódhatik a tuczat-termékekhez, a stilizált gyönyört kereső szeme nem találhat megnyugvást a köznapi viszonylatokban. Az élet-müvész önmagát, egész földi pályafutását tagadná meg, ha száraz kenyérrel beérné, ha jobb tudása ellenére Kuba-szivarokat szivna, ha villamos-vasuton járna, ahogy a pisztráng nem volna igazi pisztráng, ha fürdőkádban is megélne, jóllehet ez a viz ugyannyi H_2O-t tartalmaz, mint a szilaj hegyi patak.

Csak az az igazi élet-gourmet, aki meggyőződésből, hitből, veleszületett tehetségből talál örömet a földi lét szép büneiben, sőt esetleg szép erényeiben is. Aki azért sziv drága szivart, azért iszik jó bort, mert módja van reá, mert bizonyos társadalmi konvencziónak tesz vele eleget, aki azért tart 365 pepitanadrágot, hogy az emberek utána forduljanak az utczán, aki azért bolondja a szép asszonyoknak, hogy ezzel a belső hiuságát, esetleg kopó-vérét kielégitse, az nem élet-müvész s nem is fogja soha e dolgok valódi értékét és lelkét megpillantani. Az soha a könnyelmüség természetrajzát meg nem érti, az soha azt a meleg, izgató s mégis megnyugtató érzést meg nem ismeri: hogy ezen a világon minden pénz, minden arany dőre fogalom, hogy erre a világra a gyönyörüség szólitott, következésképp a hédonét szülőanyánkként kell tisztelnünk, hogy ezen a világon csak a mámoros ember lát mindent szépnek, jónak, kellemetesnek.

Az igazi élet-müvész a maga olcsónak és végesnek látszó birodalmában a szellem minden megnyilatkozásának helyt találhat és pénzen kivül különös tehetség kell hozzá, hogy valaki az élvezetnek nemcsak a prozódiáját, de a ritmusát is megértse. Vannak emberek, akiknek a bor csak ital, a szivar csak izgató szer, a nő csak élvezeti czikk. Ezek a halandók a Kárpátokban csak trachittömegeket, a bakonyi erdőben csak tölgyfadongákat, a völgykatlanokban csupán klimatikus helyeket fognak látni. A gourmet azonban a gyönyörüségekben a gondtalanság, az abszolut jóérzés, az emberek és

viszonyok fölé való emelkedés (recte: pogány önzés) legbecsesebb ajándékait ismeri fel és használja is ki annak rendje és módja szerint. Csak az, akit egy jó szivar, egy gondtalan utazás, egy szép asszony csókja, egy nemes ital bor, a mindenben very superior ténye idegen dimenziókba tudnak vinni, akiből e tényezők titokzatos szineket, rejtelmes hangulatokat, szinte zenei rezonancziákat tudnak kiváltani, csak az lesz igazi életművész, mert léte, lelke, hite, meggyőződése, mindene hozzá van nőve e puha, selyemvitorláju, aranyevezőjü, virágokkal ékesitett bárkához.

Az iskolai szabályok szerint nem tragikum, ha ez a naszád hajótörést szenved, mert az iskolai paragrafusok a drámai elemeket csak pózokhoz, koturnusokhoz kapcsolva képzelik el, ők az erőt csak HP-ben kifejezve ismerik el, valamint a lelket csak ha etikai magaslaton áll, tartják érdemesnek rá, hogy malheur érje. Az iskolai könyvek szerint lehetetlen, hogy egy pepitanadrágos, monoklis ur a tragikumot képviselje, lehetetlen, hogy egy ilyen lélek bukása általános részvétet ébreszszen. Pedig ez a lélek talán épp oly finom, mint azoké, akik a paragrafusok omnibuszán járnak, talán épp olyan törékeny, mint azoké, akik mindig jók és kifogástalan erkölcsüek iparkodtak lenni, talán éppen olyan becsületes, mint a kettős könyvet vezető timároké és a közrendet éberen szolgáló vargáké.

És itt mutatkozik teljes nemességében a Gromon Dezső karaktere, itt lesz katasztrófája a magyar közélet egyik legszánnivalóbb eseménye. Az a férfi, aki mielőtt meghalt volna, még gondosan megberetválkozott s a monoklit a szemébe erősitette, a legpuritánabb férfiak egyike volt. Az életben a sors ismételten ruházta fel oly állásokkal, amelyek révén vagyont gyüjthetett volna. Kormánybiztos volt, azután honvédelemügyi államtitkár, majd a közmunkatanács elnöke. Kezén százezrekről szóló érdekek forogtak, ha kedve lett volna, annyi sáp dől a zsebébe, amennyit akar. De ő soha ez eszközhöz nem nyult. Harmónikus, meleg, szép és élvezetes földi pályafutást kivánt s ebbe nem illett volna bele a legcsekélyebb inkorrektség tudata. Magának akart becsületes lenni, nem másoknak, s az élet müvészetéhez hozzátartozik, hogy hetente egyszer necsak a körmeinket manikürözzük, hanem a lelkünket is. Neki a tiszta ing, az uri kényelem, a patika-áron kapható sima földi pályafutás épp oly fontos volt, mint a nyugodt öntudat és a kifogástalan karakter. Hiszen talán ez is luxus s nem a legutolsók közül való. Teljes, mocsoktalan harmónia: ez volt Gromon Dezső életelve és legfeljebb megártható gyöngeség, de nem bün, hogy e tétel lebonyolódását nem a pörölyök csattogásában, a kohók fullasztó levegőjében, a verejtékes munka hámoraiban, hanem egy graczióz us és finom mezbe öltözött szimfóniában kereste.

Hetven éves koráig Gromon Dezső gondosan ápolt kézzel, bájos közvetlenséggel vezényelte ezt a csillogó szimfóniát. Ekkor disszonáns hangok kavarodtak a zenébe s az anyagi gondok kürtjei beleharsantak a pavane-hangulatba. A mester nem sokat tétovázott; mielőtt még a szinek elröppentek, a puha muzsikális illatok elszálltak volna, mielőtt tudatára ébredt volna, hogy a zenekari tagok is csak emberek, akiknek fixumot, diétát kell fizetni és az utolsó fuvolának is ára van, nemcsak trillája, félbeszakitotta az előadást és utlevelet váltott az Elyseumba, ahol mindig zöld a gyep, mindig és hozzá dijtalanul aranygyümölcsüek a fák, mindig melegek és zavartalanok a gyönyörüségek.

Ime, ez a Gromon Dezső alakja, pepitanadrág és csillogó monokli daczára. Aki egy csöppet müvészember, az mély részvétet kell hogy érezzen iránta, mert ha nem aktive, s ha nem a fellegekben vagy elvont tárgyakban, az öngyilkos is mindig csak azt kereste a földön, amit minden müvész: a harmónikus, kifogástalan és a nyárspolgári felfogás fölött álló szépet.

Syrion.

A szamárbőr.

— Regény. — (4)

Irta: HONORÉ BALZAC.

VIII.

A fiatal ember felszökött ültéből, s kissé meglepődve vette észre, hogy széke fölött, a falon, róka bőrénél alig nagyobbacska szamárbőr van kifeszitve és csodálatos, első megpillantásakor szinte megfejthetetlen módon oly ragyogó fényességet sugároz ki a köröskörül mindent beburkoló homályba, mint valami fióküstökös. Az ifju hitetlen közelebb lépett az állitólagos talizmánhoz, mely föltartóztathatná balsorsában és gondolatban megmosolyogta. Majd a nagyon is érthető kiváncsiságtól sarkalva, egészen közel férkőzött hozzá, s mindenfelől gondosan körülvizsgálva, nemsokára tisztában volt e különös sugárzás természetes okával. A szamárbőr szemcséi oly gonddal voltak kisimitva, szinte kicsiszolva, s szeszélyes mintázata minden izében oly tiszta, oly ragyogóan tiszta volt, hogy e keleti irha kidudorodó szemecskéi, mint megannyi csiszolt gránát, apró tükörsima lapocskáival verte vissza a fényt. Matematikai következetességgel fejtette ki e jelenség okát az aggastyánnak, ki felelet helyett csufondárosan mosolygott. A felsőbbségnek ez a mosolya olyanféle gondolatokat ébresztett a fiatal emberben, mintha valami szélhámos csalafintáskodnék vele. Nem volt kedve még egy rejtelemmel többet vinni magával a sirba, azért hirtelen mozdulattal megforditotta a bőrt, mint gyermek az uj játékszerét, melynek még nem sikerült titkát kifürkésznie.

— Ah! ah! — kiáltott fel — itt van a lenyomat, melyet Keleten Salamon pecsétjének neveznek.

— Ismeri hát? — tudakolta a kereskedő és orrczimpái minden beszédnél többet kifejezőn remegtek meg.

— Akadhat-e a világon olyan együgyü ember, aki hinni tudna még efféle agyrémben? — vágta oda kissé ingerülten a fiatal ember, kit boszantott az agg néma, de keserüen gunyos s nagyon csufondáros nevetése. — Nem tudja, — folytatta — hogy csupán a Kelet babonássága tulajdonit e jelképnek a misztikus forma és hazug külső mögött meseszerü hatalmat? Alig hinném, hogy balgábbnak tünném föl, ha komolyan szólnék a sphynxről, vagy a griffmadárról, mely utóvégre is, legalább mitológiai értelemben, elfogadott valami.

— Mivel, ugy látom, orientalista, — válaszolt az öreg — talán elolvasná a szövegét!

Közeledett lámpájával a talizmánhoz, melyet a fiatal ember a fonákjáról szemlélt és a csodálatos irha sejtes szövedékén láthatóvá lettek a mélyen belényomult betük, melyek mintha még amaz állat életében keletkeztek volna, mely viselte valaha.

— Bevallom, — mondotta az ismeretlen — egyáltalán nem vagyok tisztában azzal, minő módszerrel mélyithették be ennyire az irást egy vadszamár irhájába.

És fürkésző szemmel a mindennemü kuriózus holmival megrakott asztal felé fordult, mintha keresett volna rajta valamit.

— Mi kellene? — kérdezte az öreg ember.

— Valami szerszám, amivel metszést tehetnék a bőrön, hogy meggyőződjem, egyszerüen belenyomták-e a betüket, vagy beleedzették.

Az agg felé nyujtotta tőrét, melylyel megkisérelt egy metszést ott, hol a szöveg a szemébe tünt. Lemetszett valamit a hámjából, de mintha meg sem érintette volna, a betük alatta is éppen oly világosan, éppen oly tökéletes formában mutatkoztak, mint a felületen.

— A Levante iparának megvannak a maga sajátságos titkai, — mondotta, némi nyugtalansággal szemlélve a keleti irást.

— Igen, — válaszolt az aggastyán — bármit is jobban esik az embereknek tulajdonitanunk, mint az Istennek!

A titokzatos szöveg ilyenformán rajzolódott a bőrre:

لو ملكتنى ملكت آلكلّ
و لكن عمرك ملكى
واراد الله هكذا
اطلب وستنال مطالبك
و لكن قسن مطالبك على عمرك
وهى هاهنا
فبكل مرامك استنزل ايامك
أتريد ذى
الله مجيبك
آمين

A mi nyelvünkre forditva ekképpen hangzik:

Minden tiéd, ha én a tiéd vagyok.
De életed enyém. Isten akarja igy.
Kivánj, s kivánságaid mind betelnek.
De vess számot velök,
Mert életedre mennek.
És a te életed. Minden kivánságodra
Megfogy, mint élted napjai.
Akarsz-e hát? Végy.
Isten irgalmas.
Teljék be!

— Ah, hiszen ön folyékonyan olvas e nyelven — mondta az öreg. — Járt talán a Keleten?

— Nem, nem jártam — válaszolt a fiatal ember, kiváncsian tapogatva e jelképes bőrdarabot, mely merevségével hasonlatos volt valami érczlemezhez.

Az agg kalmár visszahelyezte a lámpát az oszlopára, amelyen állott és valami olyan hideg, gunyos tekintettel méregette végig a fiatal embert, mintha azt mondta volna: »Már nem gondol a halálra többé«.

IX.

— Bohóskodás ez? Vagy misztérium? — kérdezte az ifju ismeretlen.

Az agg csak a fejét rázta. Azután nagyon komolyan mondta:

— Nem tudok felelni. Fölajánlottam e rettentő hatalmat adó talizmánt olyan embereknek, kikbe kétségtelenül több erő szorult, mint amennyit magából kiérzek, s bár megmosolyogták a problematikus befolyást, melylyel jövendő sorsukra lehet, egyikük sem merte megkötni a szerződést, amit csak a jó ég tudja miféle hatalom ajánl föl benne. Magam is ugy vagyok vele, kételkedtem, latolgattam és...

— És még csak meg sem is kisérelte?

— Megkisérleni! Vajjon ha a Vendôme-tér oszlopán állana, megkisérelné-e levetni magát róla? Megállithatjuk az élet folyamát? Végére járt-e már valaha ember a halálnak? Mielőtt ide belépett volna, eltökélt szándéka volt elpusztitania magát; most azonban egyszerre lebilincseli e titok s eltereli gondolatait a halálról. Gyermek! Nem nyujt-e ennél érdekesebb talányt életének bármelyik napja? Hallgasson meg. Én láttam a szabados régens-udvart. Akkoriban én is nyomorogtam, mint ön; koldultam a kenyeremet; és mégis százkét esztendős kort értem meg és milliomossá lettem. A nyomoruságból bővelkedés lett, a tudatlanságból tudás. Néhány rövidke szóban összefoglalom önnek az emberi élet nagy misztériumát. Az ember két ösztönszerüleg végbemenő cselekedetben merül ki, melyek létének forrásait kiapasztják. Két ige fejez ki minden formát, amelyet a halál e két oka felölthet: *akarni* és *birni*. Az emberi cselekvés e két megnyilvánulásán tul van még egy harmadik is, a bölcseké. Ennek köszönhetem én boldogságomat és hosszu életemet. Az *akarás* fölemészt bennünket, a *birás* megront; hanem a *tudás* törékeny szervezetünket meg nem szünő békés nyugalomban tartja.

A vágy, vagyis az akarat meghalt bennem, megölték gondolataim; a birással járó nyughatatlanság pedig eltünt szervezetem természetes módosultával. Röviden, belső életem folyását én nem a szivemre tereltem, mely nagyon is törékeny portéka, sem idegeimre, melyek könnyen elernyedhetnek, hanem az agyamba, mely nem egykönnyen mondja föl a szolgálatot s mindeneket tulél. Nincs olyan szertelen rendkivüliség, mely testem-lelkem nyugalmát fölzaklatta volna. Pedig láttam, bejártam az egész világot. Fölhágtam Ázsia és Amerika legmagasabb csucsaira, megtanultam minden emberi nyelvet és éltem minden országban. Kölcsönöztem pénzt kinainak, apja testét véve zálogul érte; háltam arab sátor alatt, pusztán a becsületszó oltalmában; kötöttem mindennemü alkut Európa valamennyi fővárosában; minden félelem nélkül halmoztam föl aranyaimat a vadak wigwamjában; szóval mindent mertem, mindent elértem, mert mindent meg tudtam vetni. Egyedüli törekvésem az volt, hogy lássak. Látni nem egyértelmü-e a tudással?..., És tudni nem egyértelmü-e a legtökéletesebb gyönyörüséggel? A dolgok mélyére látni, s megérteni a velejét mindennek? Mi az, ami minden anyagi javunkból megmarad? A gondolat. Föléri-e észszel, mily szép

lehet egy ember élete, ki minden látottat agyába tudott vésni, s lelkében hordja a boldogság minden forrását, ezernyi ezer szellemi gyönyörüség extraktumát, amit földi mocsok be nem fertőzhet? Minden kincsesláda kulcsa a gondolat, mely a sóvár zsugori elé csak gyönyörüséget tár anélkül, hogy szorongó aggodalmakkal csökkentené meg élvezetét. Igy állok én magasan a világ fölött, mert örömeim mindenkor intellektuális gyönyörüségek voltak. A legnagyobb tobzódás nálam csak annyi volt, hogy elmerültem a tenger, a népek, az őserdők, a roppant csucsok szemléletébe! Mindent láttam, de nyugodtan, hajsza nélkül; semmi után sem emésztődtem a sóvárgásban, csak bevártam mindent. Ugy sétálgattam a világban, mintha a magam kertjében sétálgattam volna. Amit az emberek szenvedésnek, szerelemnek, nagyratörésnek, balsorsnak, csüggedésnek neveznek, az számomra mind csak gondolat, mely bennem álomképekké változik; ahelyett, hogy érezném, kifejezem, leforditom őket; ahelyett, hogy rászabaditanám konczul odavetett életemre, dramatizálom, megjelenitem őket; olyasféle gyönyörüséget érzek, mintha lelki szememmel nagyszerü regényt olvasgatnék. Nem élvén vissza sohasem érzékeimmel, egészséges vagyok, mint a makk. Már eredettől nagyokra képes lelkemet nem fogtam igába soha, azért e koponyában még több mindenféle van fölhalmozva, mint raktáraimban. Itt, itt vannak a valóságos milliók — mondotta, homlokára ütögetve. — Gyönyörüséges napokat élek, egy-egy átható pillantást vetvén a multba, magam elé idézvén országokat, birodalmakat, szokásokat, a népek tengerét, a történelem legmegragadóbb alakjait! Képzeletbeli szerályomban enyémek a föld legszebb hölgyei. Bármikor szemem előtt láthatom lefolyni háboruitokat, forradalmaitokat és itélkezhetem. Oh, hogyan is lehet többre becsülnötök azt az átfutó kis megborzongást, amit valamely többé-kevésbé rozsás-hamvas, többé-kevésbé gömbölyded test látása fölidéz, hogyan lehet jobban ragaszkodnotok a ti veszedelmes utakon járó akaratotokhoz, melyet annyi kudarcz érhet, mikor kinálva-kinálkozik a legnagyobb gyönyörüség: önmagatokban jeleniteni meg a világot, a tér és idő korlátait lerombolva, béklyóit összezuzva, szabadon csapongani, mindent látni, végigszáguldani a világon, kifürkészni más csillagzatok titkát, s meghallgatni magának az Istennek szavát? Ez itten — folytatta élesen csengő hangon a szamárbőrre mutatva — egyesiti magában az akarat és a birás hatalmát. Itt vannak a ti társadalmi eszméitek, szertelen vágyaitok, féktelenségetek, gyilkoló élveitek s nagyon is éltető fájdalmaitok: mert hiszen a fájdalom sem egyéb talán, mint túlságosan heves gyönyörüség. Ki tudná megvonni azt a határvonalat, amelyen a kéj már-már fájdalom s a fájdalom még kéjnek mondható? Nem jóleső érzés-e a szemnek a szellemi világ legkápráztatóbb fényessége is, holott a fizikai világ legszelidebb sötétje már erejét veszi? A bölcseség nem a tudásból származik-e? És mi egyéb a balgaság, ha nem az akarat vagy a birás vágyának szertelensége?

— Ez az, ami nekem kell; szertelen élet! — szólalt meg az ismeretlen, a szamárbőrt megragadva.

— Vigyázzon, fiatal ember! — kiáltott fel csodálatos élénkséggel az öreg.

— Tanulmányokban, gondolkozásban emésztődött föl egész életem, — válaszolt az ismeretlen — de még csak betévő falat kenyeremet sem tudtam megkeresni általok. Nincsen olyan Swedenborgra méltó prédikáczió, ami engem ebben a világban visszatarthatna, hol képtelenség élnem tovább. Nem tarthat tehát vissza ez a keleti büvös ereklye sem, az ön irgalmas rábeszélése sem . . . *igy* nem élhetek tovább . . . De lássuk hát! — folytatta a talizmánt görcsösen megmarkolva s merőn az aggastyánra tekintve. — Királyian pazar ebédet akarok, valami olyan bacchanáliát, mely méltó legyen e századhoz, mely mindent tökéletesitett, mint mondják. Akarom, hogy társaim ifjak, szellemtől sziporkázók, előitéletek nélkül valók legyenek, s vidámak a hóbortig, az eszeveszettségig! Az egyre-másra következő borok mindenike tüzesebb, mámoritóbb legyen s három napra részegitsen meg valamennyiünket! Forró vérü nők édesitsék meg ezt az éjszakát! Akarom, hogy e tivornya a delirium négylovas szekerén a világ végéig ragadjon s ott ismeretlen, soha nem látott tájakra vessen! Magasztosuljanak fel a lelkek a mennyekig, vagy fetrengjenek a föld sarában, mit tudom én! De parancsolom e sötét hatalomnak, hogy minden gyönyört egyetlen gyönyörüségemre egyesitsen! Igen, igen, az kell nekem, hogy az ég és a föld minden üdvösségét magamba öleljem egy utolsó ölelésben, hogy belehaljak. És a torkigivás után jöjjön a priapia, holtakat föltámasztó énekekkel, vad, végtelen csókok özönével, melyeknek csattanása ugy járja be Párist, mint a tüzvész ropogása és rázza föl a férjeket és lopjon idegeikbe annyi tüzet, hogy megifjodjék tőle még a hetvenesztendős aggastyán is!

Harsogó kaczagás csendült föl az öreg keskeny ajakán; olyan hatalmas, hogy pokoli harsogására elállt az eszeveszett fiatalember szava.

— Azt hiszi, kedvesem, hogy most iziben megnyilnak e falak, hogy kaput nyissanak fölséges pazarsággal teritett asztaloknak, más világból való vendégek seregének? Nem ugy van ám az, ifju szeleburdi! Aláirta az egyezséget. Ennyi az, ami most történt. De bizonyos, hogy élete rovására minden kivánsága az utolsó pontig teljesülni fog. Hátralevő napjai, e darab bőrben jelképezve, egyre zsugorodni fognak, kivánságainak gyakorisága és nagysága szerint, s aszerint, amint csekélységet vagy szertelenül nagyot kivánt. Az a bramin, akitől én ezt a talizmánt megszereztem, megmagyarázta nekem, minő csodálatos összefüggés van a végzet és annak kivánságai között, ki ennek a darab bőrnek az ura. Első kivánsága közönséges dolog, magam is megvalósithatnám; de uj életének folyására nincsen többé gondom. Egyébiránt meg akart halni; öngyilkossága csupán elhalasztódott.

Az ismeretlen meglepődve, sőt kissé föl is háborodva azon a hangon, melyen e félig emberségesnek mutatkozó aggastyán különösen ez utolsó néhány szót mondta, boszusan kiáltott föl:

— Meglátom, történik-e valami változás sorsomban, mig a rakodópartot átszelve, a folyamig jutok. Ha csupán csak gunyolódott volna velem s csufot üzött volna szerencsétlenségemből, boszulja meg a sors kijátszásomat azzal, hogy tegye szerelmessé valami tánczosnőbe. Majd akkor megtudja, mi jó van a tivornyázásban s ugy lehet, pazar kézzel fogja szétszórni, amit oly bölcs gonddal halmozott össze.

Elment.

Az öreg nagy sóhajtását már nem is hallotta meg. Áthaladt a termeken s lement a lépcsőn, háta mögött a pufókképü sihederrel, ki hasztalanul igyekezett neki világitani. Ugy loholt, mint valami tettenért tolvaj. Belső lázától elbódultan észre sem vette, hogy a bőr bámulatosan hajlékonynyá lett a kezében. Idegesen gyürögette ujjai között, mint keztyüt szokás, azután gépies mozdulattal zsebébe gyömöszölte.

(Folytatása következik.)

A londoni veszedelem.

A kávéházi kertek fáiról hervadt rovarok hullanak a feketém keserü levébe, amely fekete lé sikerülten példázza kedélyem állapotát. Ez a feketeség maga a nagy mongol, vagy finn-ugor, vagy turáni bánat a jászkun, az avar, a bessenyő bánat, amely mindig felsajog, sőt felviharzik lelkemben, ha megvernek bennünket, már pedig most megvertek, nagyon megvertek, minden vonalon megvertek, érthető tehát, hogy fokozott mérvben nyomja a fejemet a turáni átok, amint azt a költő olyan szépen mondja.

Arról lehet vitatkozni, hogy csakugyan ez az ország-e a lelkek temetője, de hogy a jószándéku dilettánsok hazája ez az ország, az minden kétséget kizáróan bizonyos. Aki tud valamit, az föltétlenül mással foglalkozik, aki pedig semmit nem tud, az föltétlenül mindennel foglalkozik, azaz más szóval országgyülési képviselő lesz, s mint ilyen, foglalkozásszerüen intézi a hon összes ügyeit.

Már most, ettől az igazságtól látszólag függetlenül megállapitható, hogy a külföldön elért sajátságos sikereink helyett könnyen és baj nélkül igazi eredményeket is érhetnénk el és az összes vereségekben éppen az a kétségbeejtő, hogy hozzáértő emberek vezetése mellett Magyarország minden vonatkozásban becsülettel szerepelhetne. Például itt van London, ahol most kiállitásunk is van, atlétáink is vannak és ahol magyar csárdákban a londoni Dob-utczában termett Marischkák és Yulischkák gyökereznek (magyarul: wurtzniznak) és ahol egy letört magyar sporttársaság szomoruan látja, hogy bár Londonban van, mégis sehol sincs. Pénz volt elég bőven, magunk előtt tehát nem mentegethetjük nagy bajainkat közmondásos szegénységünkkel, az évszázados török hódoltságot pedig a külföld nem akczeptálja mentségnek, igy hát nem marad egyéb vigasztalásunk, mint hogy ötvöskárolyi bus vidámsággal elmerengünk azon az álmon, hogy milyen szép lehetett volna minden, ha az illetékes tényezők véletlenül tudják, hogy mit cselekszenek.

A londoni magyar kiállitásról ezuttal ne essék szó. Megirták már sokan, hogy a jeles szobafestővel alkottatott magyar fürdők panorámája előtt kaczagógörcsökben fetrengenek a daliás, nagyterjedelmü angol rendőrök és hogy a magyar müvészetet olyan kabarétársaságok mutatják be, amiket vidéki körutakra szoktak hurczolni fáradt, félmult primadonnák, igy tehát felesleges volna ujra konstatálni, hogy ezt a kiállitást a Duna-ünnepély és a bikaviadalok rovatában könyveli el a magyar géniusz. De az a kérdés kinosan aktuális, hogy miért dobott gerelyt negyven méteren alul Kóczán Mór Londonban, mikor Pesten felüldobálta az ötven métert és miért uszkáltak félholtan a magyar uszók, mikor itthon czápaszerü biztossággal siklanak el a yardok őrült tömegei fölött. Ennek a titoknak a megértéséhez tudni kell, hogy *a)* az atléta is ember és *b)* hogy minden sportban a lelkiismeretes, értelmes tréning mindenekfölött szükséges és elkerülhetetlen. Az első alapigazságból következik, hogy idegen miliőbe kerülve, az atléta is elveszíti biztonságát, bizonyos időre kiesik a konczeptusból, hogy ugy mondjam, a második alapigazságból pedig az következik, hogy ha rövid időre veszit a formájából minden atléta az idegen miliőben, módot és időt kell neki adni, hogy visszakapja a formáját. Mind a két alapigazságból tehát az következik, hogy a Londonba szánt fiukat pár héttel előbb ki kellett volna küldeni, hogy az uszók megszokják a hidegebb vizet, a hüvös, morózus, nyomorult angol esőket és felocsudjanak abból a pszichikai bénultságból, amibe egy akkora város első látása, a sok számos utcza és a sok sarok, valamint a sarkokon levő házak és az ablakok szenzácziója még a rutinos utazót is beleszéditi rövid időre. Annyi pénz volt, hogy négyöt atlétát, ugyanannyi uszót, a vivó-csapatot, a birkózókat és a Pannonia nyolczasát legalább egy hétig Londonban lehetett volna treniroztatni és akkor ez a 25—30 ember több dicsőséggel szerepelt volna, mint a mostani 60, akik közül jó 50 perczent nem oda való és akik elfogyasztották azt a pénzt, ami a föntebb vázolt szükségletekre kellett volna. Gyönyörüen bizonyitja az idő- és tréninghiány veszedelmét a Somody szereplése, akire most, egy másfél heti ott tartózkodás után került sor és aki meg is ugrotta a 188 czentimétert, tehát 4 czentiméterrel hazai formája fölé volt képes emelkedni.

Itt tehát megint az történt, ami rendesen történni szokott. Lefőzzük a kutya németet, igy szóltak a jószándéku dilettánsok és szép uniformisban tényleg annyi magyar vonult el az angol király előtt, hogy hazánk a leggazdagabb és legtekintélyesebb hazák közé svindlizte magát a parádé idejére. De jött aztán a sivár valóság és a sokat hangoztatott nagy politikai eredmény, hazánk külön államiságának demonstrálása eloszlott, mint a puszta lég. Bizony megbuktunk megint, s ha nem vigasztalna az a körülmény, hogy egy csomó felebarátunk potyán utazott Londonba, bizony még haragudnánk is, hogy miért buktunk meg, mikor nem kellett volna.

Marco.

A két tanulságos mese.

1. **A mennybéli nagyságról.** Vala pediglen a Bácska egyik nagy városában egy apáczaklastrom, annak a falánál álla a szomjastorku Bácska legszomjasabb torka: Ádámka. Ádámka egyébiránt fából vala és a szájába péterfilléreket dobálának az iskolás lányok. De nem kivétel nélkül, mert akada két istentelen szülő, akik nem adának magzataiknak pénzt, hogy péterfillérül bedobnák az Ádámkába. Az egyik szülőnek megzavará Isten a vagyoni állapotját, aminél fogva nem telék nékie péterfillére. A másiknak ellenben, aki hatalmas ur vala, az elméjét zavará meg a Mindenható. A hatalmas ur tehát megkeményité csontos bácskai nyakát és szót szóla, mondván: *Eb ura fakó,* és megtiltá magzatjainak, hogy pénzt dobnának az Ádámka torkába. Fölháborodának ezen az Ur szolgálói és eltilták szinük elől szegény szülő lánykáját, de irgalommal szivükben megkegyelmezének a másik lánykának, akinek atyja ama kemény nyaku férfiu vala. *Tanulság:* Az Egyház fölmagasztalja az alázatosakat, megalázza a gőgösöket és megveti a földi javakat. Ámen.

*

2. **A földi nagyságról.** Fölér a várba a sikló és kiszáll belőle egy generális, szivében bátorság, a lábán piros csik, keblében a *Xamlmonarchie.* A rendőr mereven szalutál, egy sánta koldust pedig elvakit a ragyogás és kalapját tartja a hadak vezetője elé. Erre az arczátlanságra dühbe gurul a hatalmas ur és német nyelven rövid beszédet intéz a koldushoz. A beszédből csak annyit hallani, hogy *Dasz ver i mir auszbitn* s a végét: *Marrsch!* Majd a rendőrt szólitja és annak a segitségével szerencsésen megfutamitja a sánta koldust. Ennekutána pedig győztesen fölemeli tollas kalapu fejét — vélnéd egy erdő rengeti hatalmas üstökét — és elvonul. Alighogy a saroknál eltünik, a rendőr visszainti a koldust és hirtelen a kezébe nyom egy *fehér* pénzdarabot. Aztán tovább vigyáz a m. kir. rendre és tisztelettel szalutál a siklón érkező többi földi nagyságoknak. *Tanulság:* Egy generális, ha a rendőr segit neki, erősebb, mint egy sánta koldus.

F—n.

Saison.

I.

A hölgy-zenekar.

— *julius 24.*

A multkor elkezdtem és most sietve befejezem »A szalmaözvegy örömei, bujai, valamint kisértései« czimü cziklusomat. Jóakaróim ugyan azt mondják, hogy ez az én igazi zsánerem, mert a legnagyobb jóakarattal sem tudtak benne egyetlen vicczet fölfedezni. Jóbarátaim ellenben, akiket vakmerő realizmusommal agyonkompromittáltam, lelövéssel fenyegetnek.

A cziklusnak ebben a második, végső, visszavonhatatlanul utolsó hattyudalában kénytelen vagyok eltekinteni a vakmerő realizmustól és a szimbolizmus fátyolába akarom burkolni mindazt, ami még a lelkemet ok nélkül nyomja.

... Éjfél tizenkettő. A nyári égbolton az éjszaka misztériumai egy pillanatra megdöbbenve megállnak. A gönczöl szekere nem forog, a fiastyuk nem csibellérez, a mérleg nem mér és a szelid hold is egy perczig komoran mered maga elé. Ez a kisértetek órája. Még a czigány is leteszi a vonót annál a régi czigánybabonánál fogva, hogy aki ilyenkor is huzza, abba beleüt a ménkü.

Holdfényes sikátoron egyedül járok. A mult éjjel Kipling-novellákat olvastam és szüz-filét ettem káposztás koczkával, ugy hogy álmomban indiai vizióim voltak. Most élesen visszaemlékezem álmom minden részletére: lélekvándorlásaim voltak; voltam ponny-ló, amely a honvédzenekar hangszereit viszi haza; voltam Havemann Richárd oroszlán-tigriskölykeinek egyike; voltam egyiptomi szent Ápisz és Georg Ebers meg akart fejni a szarvaim közt; minden voltam és végül álmomban konflis-ló lettem, amely hét jókedvü szalmaözvegyet szállit egyszerre haza.

Ebben a pillanatban kocsizörgést hallottam és az utcza másik feléről átrivalgott hozzám a hang:

Hó, megállj!

Ott ki jár?

Egy spanyol vitéz!

A kocsi hirtelen megállt és egy konflis-lámpa szomoru sugarait szórta el az éjszakába. A bakról pedig leugrott valaki és hozzám rohant.

— Szervusz Vaczkor! — kiáltottam föl.

— Fojtsd meg álmos gondolataid henye gyermekeit, ez idétlen szavakat, azaz: fogd be a szádat, — felelte Vaczkor — e sötét józsefvárosi utczában ne emlitsd a nevemet, amelyet ugyis eléggé kompromittáltál.

— Hát a fiuk? — kérdeztem.

— Ott vannak mind egy rakáson, a konflisban.

Odamentem a kocsihoz, amely vagy hat darab szalmaözvegyet tartalmazott. Neveket nem emlitek. Különbben is a saját anyjuk sem ismert volna rájuk, amint igy össze-vissza voltak dobva a kocsin, ki rézsut, ki keresztbe, ki fejjel lefelé.

— Mi történt? — kérdeztem élénken Vaczkortól.

— Egy kis vita volt köztünk, — felelte Vaczkor — két pártra szakadtunk; az egyik párt azt állitotta, hogy borra sört nem szabad inni, a másik pedig azt vitatta, hogy sörre bor ártalmas. A vitának az a vége, hogy mindnyájan le vagyunk győzve.

— És most hova mentek? — kérdeztem.

— Magam sem tudom, — szólt Vaczkor — mit csináljak ezzel a hullaszállitó kocsival. Ha legalább tudnám valamennyinek a lakása czimét, akkor révbe szállitanám őket mint becsületes Kháron. De igy meg vagyok velük akadva. Annyi bajom volt eddig is velük. Hol az egyiket, hol a másikat veszitettem el az uton; egyszerüen lepotyogtak mint az érett szilva. A kocsis is kissé bizonytalan a lábán; gondolhatod, hogy mennyi bajom volt, mig visszaraktam őket, különösen azt a kéttokájut, aki nyom vagy százhusz kilót.

— Barátom, — szóltam — itt nem segit más, mint a jó erős feketekávé. Ez talán még lelket tud önteni ezekbe a szánalmas porhüvelyekbe.

— Melyik ifjitó kávéforrást ajánlod? — kérdezte Vaczkor.

— Van itt a sarkon egy, de abban hölgy-zenekar muzsikál.

— Akkor oda megyünk, — kiáltott Vaczkor — ha még van bennük élet, ott okvetlenül feltámadnak. Hiszen ott játszik az utolsó itélet trombitája.

Odahajtattunk a sarki kávéház elé, amelynek ajtaja fölött egy vakitó Brémer-lámpa hint villamos ivfényt egy józsefvárosi sétatér száraz bokraira.

A kocsizörgésre megjelent az ajtóban a tulajdonos, bizonyos »kis Schlézinger« nevü. Vaczkor egy jelentős kézmozdulattal rámutatott az alvó társaságra. A kávés barátságosan dörzsölte össze a két kezét, értelmesen pislogott és egy percz mulva ujra megjelent egy markos tüzilegénynyel és egy kövér emberrel, akivel akókat lehetett volna emeltetni.

Egyszer láttam egy párisi gyermekmenedékhelyen, amint a város különböző részein összeszedett senkicsecsemőit kocsin hozták az intézet elé és jóságos ápolónők hivatalos gyöngédséggel átvették őket. De mi ez ahhoz az őszinte jósághoz, megható gyöngédséghez, megértő finomsághoz képest, amivel ez a két markos ember az ujonnan érkezett vendégeket fölnyalábolta és bevitte a kávéházi nagy kerek asztal mellé.

— Hét csésze forró feketekávét — rendelte Vaczkor — és hozzá hét kupicza jó erős törkölyt.

Amint ezek a szimbolikus számu poharak megérkeztek, hét fehér empire-ruhás hölgy, mályva-rózsaszinü szalaggal a derekán és papiros-rózsával a hajában körénk sereglett. A harcztéri ápolónők gyöngédségével hajoltak fölénk és a vita sebesültjeit erős italokkal igyekeztek magukhoz tériteni. Ilyen tömeges gyöngédséget is csak ritkán lehet látni.

Öt percz mulva már a társaság minden tagja ébren volt és zenéről csevegett.

— Nekem Chopin a kedvenczem — kottyantotta ki a naiv Orrondy.

— Hja Csopin, Csopin! — sóhajtott a női primás.

Én is nagyon szerettem, de nehéz zongorázni. De azért megvan nekem a kottája. Maga szereti a zenét? — kérdezte Orrondytól és hozzá simult.

Az olvasó, aki még soha nem volt szalmaözvégy, nyilván nincs is nagyon beavatva zenei életünk ama fontos tényezőjébe, amit hölgy-zenekarnak neveznek. A zene magában véve is szép, de milyen lehet, amikor tündérujjak vonják!

Kávéházi tapasztalataimat a következőkben foglalom össze: A primás-kisasszony, aki Orrondy kedvéért Chopinért kezdett rajongani, Csehországban született, Jung-Bunzlauban, 1858 február 25-én vagyontalan, de becsületes szüléktől, akik gyermekükben korán felismervén a zenei hajlandóságot, előbb harmonikára, majd zongorára fogták. Tizenöt éves korában a nagytehetségü leány már a nyilvánosság előtt szerepelt és Bécsben magát Strausst is elragadta.

— Melyik Strausst? — kérdezte a naiv Orrondy.

— Strausst, a Radeczky-kávéház tulajdonosát — felelte a primáskisasszony, aki pályájának e fordulópontja óta mindmáig hiven megmaradt a zongora mellett, amelyről az a véleménye, hogy mennél jobban le van stimmelve, annál jobban lehet rajta játszani.

A férje — a kisasszony férje kedvéért sem tudott lemondani a zenéről és a müvésznői függetlenségről — a hölgyzenekar egyetlen férfitagja és az utolsó itélet trombitáját ő fujja. Ez a trombita arról nevezetes, hogy amikor megszólal, a szomszédos házaknak még a negyedik emeletén is fölébrednek a lakók és becsukják az ablakot, mert azt hiszik, hogy vihar közeledik.

A társaság harmadik zeneértő tagja Pepi kisasszony, huszonnyolcz éves, százhusz kiló és éjjelenkint tizenkét palaczk sört tud meginni szemhunyoritás nélkül. Ő kezeli a nagydobot, a czintányért és a triangulumot, de mindahármat egyszerre. Igyekszik betartani a taktust, mert neki minden taktust kisérnie kell.

Tovább nincs. Mi nincs tovább? — kérdi a nyájas olvasó. A zene nincs tovább. Több okból. Először is azért, mert a primáskisasszony a zongorán, férje a trombitán és Pepi kisasszony különböző hangszerein olyan zeneorgiát csapnak, hogy emellett Paganini sem tudna érvényesülni. A többi kisasszony kezében hegedü van, de halálbüntetés terhe mellett nem szabad belejátszaniok a hangversenybe. Azért mégis közük van a kulturához: szappant használnak. Szappannal van bevonva a vonójuk és a hegedüjök négy hurja, hogy meg ne szólalhassanak.

Mindennek mélyebb esztétikai okai vannak. Ha hegedüjök megszólalna, vége volna az összhangnak. A primáskisasszony nem szivelheti a hegedühangot és nem tudna tovább dirigálni. Viszont a hölgyek azért nem hegedülnek, mert bizonyos titokzatos müvészi önállósághoz vannak szokva. Gyakran megtörténik, hogy leteszik a hegedüjöket és átülnek más asztalhoz. E szabadság nélkül egy perczig sem tudnának müvészek maradni. A müvészet alkalmazkodott e régi szokásukhoz és igy van, hogy ezeknek a hegedüs-kisasszonyoknak egyenesen tilos hegedülni tudniok.

Zenei kritikusok mondják, hogy a hölgyzenekarok müvészi hatásának egyik fontos titka az, hogy az ember csupa hegedüt lát és egyetlen vonós hangot sem hall. A hangszerelés legnagyobb mesterei sem tudták ezt eddig utolérni.

Mindehhez azonban szalmaözvegynek kell lenni az embernek, hogy megértse.

Reveur.

II.

Nyár.

1. Az Azra.

Minden reggel, minden este
Elment a gyönyörüséges
Bankárné a siófoki
Balatonba egyedül.
Ott állott a Balatonban
Naponta az ifju szolga,
Ki egyébként könyvelő volt,
Elegáns és szép fiu.

S szólott egyszer gyors szavakkal:
A nevem Weisz; és ki vagy te?
Szülőföldед, származásod
És lakásod merre, hol?

S a bankárné olvadozva
S gömbölyüen rámosolygott:
Amaz azrák az én törzsem,
Kik szeretnek, ha nyaralnak.

2. Hazatérés.

Ugy nyaraltam, mint egy mágnás,
Usztam vizben, usztam porban,
Magas röptü pinczeváltón
Nyargalásztam Heringsdorfban.

Ami pénz volt, Sylten, Knockén,
Baccon, turfon, jeun leadtam
Egész passziv vagyonomból
Egyedül meg én maradtam.

S hazatértem. A vonatról
Köszöntöttem völgyet, rétet
S már a Kerepesi-uton
Köszöntött az első részlet.

Isten hozta, igy kiáltott
Az M. Sz. mint bélszakértő,
Szabó, suszter tánczra perdült:
Hála isten, hazatért ő.

Isten hozta, szólt a konflis,
Jól kinéz ön, szólt borusan,
És erősen hitelezve
Vitt haza a nagyköruton.

Isten hozta, szólt lakásom,
Isten hozta, szólt az ajtó.
S szólt egy bájos, kicsi irás:
»Itt jártam. Schuck, végrehajtó.«

Kócz.

INNEN-ONNAN.

> **A csend.** Amikor ezek a sorok iródnak, az óra már éjfélre jár, de a barna kis poloskák nem alusznak még. Budapestre pedig ráborult a csend. Az éjszaka derekának a csendje. Ott lenn a köruton a villamos kocsi kereke vesz bugó bucsut a sintől s a nyugalomra siető kalauz üti boldogságos jókedvvel egyelőre még nem a feleségét, hanem a csengetyüt. A komfortáblinak csupán kátyukat ismerő kereke harminczkettedekre osztott kottatempóban pofozza a gránitkoczkát, az elsőemeleti antiforelista borbély pedig elvetve a zenemütan minden szabályát, taktus és tempó nélkül, csupán a saját érzékeire támaszkodva pofozza a cselédjét. A házmester csikorogva nyitja ki és dördülve csapja be a kaput valamelyik hazatérő doktor ur nyomán, a szél nem akar elmaradni mögötte kötelességtudásban és bevágja a második emeleten nyitva felejtett ablakot, a korhelyek is iparkodnak lenditeni egyet-egyet Budapest világvárosi jellegén és bele-belekonstatálják a levegőnek is nevezett átlátszó koromba, hogy a Zsiga még nagyon fiatal. Szóval: csend van. Megpihenhet kicsinyig az agyad elgyötrött veleje és a neurasztenia ünnepelhet »enfin seul« kiáltással megint egy zavartalan nászéjszakát az idegrendszereddel. Csend van, sőt csönd van és az északkeleti szomszédod szopós porontya is csak azért visit, mert ezt szeretné neked érthető szóval tudomásodra juttatni. A csendnek boldog eljöttéről szóló hirt, a csönd euangélionját. És ekkor, ebben a békességes miliőben elgondolkozhatol azokról a dolgokról, amiket olvastál és amiket szeretnél most már valamelyest meg is emészteni. Igy például, egészen természetes eszmekapcsolódás révén, a legujabb newyorki szabályrendeletről, amely éppen a hallóidegek lehető kimélésére irányul. Gyönyörü dolog és amerikai módon praktikus. New-Yorkban már olyan türhetetlenné vált az utczai zaj, hogy maga a hatóság látta szükségesnek a közbelépést és a segitséget. És elrendelte a csend, sőt a csönd érdekében a következőket: az utczán járkáló embereknek tilos fütyülni; a rikkancsoknak tilos az ujságjuk nevét orditani; a fagylaltos embernek nem szabad csöngetni; a házaló kereskedőnek nem szabad a »... dléé« nemzetközi csatakiáltását hallatni és végül — és ez nem viccz, hanem véresen komoly igazság és elrendelt szabály — az utcza aszfaltján esetleg található üres szardiniás vagy egyéb konzervdobozokat tilos a lábbal odább rugni. A helyivasut fütyülhet, a gőzhajó tutulhat, a gyárkémény dudálhat, a motor röföghet, az üres társzekér, ami egyenesen »rezonánczbódni«-nak van épitve, düböröghet továbbra is, mert ezek a hangok közlekedésügyi hangok. — Ha az, amit itt elmondtam, nem volna az utolsó szóig igaz, akkor nem volna érdekes sem és nem volna mulatságos sem. De mert igaz, mert New-York városának a statutuma: kétségtelenül többet ér minden persziflázsnál és minden karikaturánál.

* * *

= **A türjei kubikosok.** Lesznek emberek, akik sokáig emlékezni fognak erre az öt parasztra. Mert az életnek sok furcsa harczát, nagy elszántságoknak és kicsi erőknek tragédiáit példázza ezen kubikosoknak bus elmulása. Ott dolgoztak ők a kavicsos töltések fölött, amerre a naptól izzó két aczélkigyó páros futása a végtelenbe visz. Jöttek vonatok és mentek vonatok; ők félreálltak akkor az utból; egykedvüen hallgatták a gőzkürtök sivalkodását; egykedvüen nézték az ezernyi népet, mely ezer czél felé siet; nézték a csodálkozó állatok buta szép szemét, ahogy a vonati ketrecz résein kikandikáltak; és ahogy tovasurrant utolsó hulláma is a szürke füstnek, ők ujra kezükbe fogták a csákányt, az ásót, a furóbakot és a hengert. Egyszer csak erről is, arról is pengtek a sinek és rohant reájuk kétfelől két elszabadult, féketört kocsi. Két lomha, rettentő sulyu, óriási gép, tán éppen drága olajjal, liszttel rakottan törtetett egymás felé a lejtős uton. Az öt kubikos ezt látta, — látta, hogy ha a két vasbolond egymásnak rohan, hogy szakadnak majd rongygyá, a drága portéka hogy ömlik széjjel, hogy lesz lisztes az olaj és olajos a liszt és sáros mind a kettő. És az öt buta kubikos elejbe állott a két nyargaló szörnyetegnek. Az öt buta kubikos ebben a perczben azt merte hinni, hogy az ő rozoga ökleik és horpadt koponyáik megállitják majd aczélos utján a bomlott óriást. Az erejüket még a szegény repedt hangjukkal is megtoldogatták, mintha a közelgő veszedelem megijedne az emberi szótól, kitárt karokkal és nagy bőgésekkel odaálltak a sinre. A vaskutya keresztülszántott rajtuk, mint eke a földi hernyón. És mind holtak és haldokolók lettek egy percz alatt a türjei kubikosok, kik egy balga felbuzdulásban embervoltukat elfeledték. És ez az élet. Hányszor van ez igy, hogy néhány szál girhes kis rajongó oda mer állani tárt karokkal és nagy bőgésekkel, gigászi szörnyetegek és világrengető lavinák futása elé! Hányszor üti be koponyáját és zuzza össze gerinczét az ember, mivel egy oktalan pillanat elszánt gőgjében elfelejti, hogy a nagy, csodálatos, viharzó élet forgatagai ellen ő csak egy erőtelen, liliputi féreg!...

* * *

♁ **Törvény elé.** Mit csinálsz, ó ifjuság, ha egy azurszinü tavaszi reggelen arra ébredsz, hogy bájos és mennyei feleséged holdfény-szőke haja az ágy alá gurult s habfehér fogai a pohárban lubiczkolnak? Mit csinálsz, ha észreveszed, hogy hamis a szeme, melylyel leánykorában oly igézően kacsintott rád, annyira hamis, hogy szinte üvegből van? És mit csinálsz, ha egy este csókjaiddal törölöd le arczáról a rákent fiatalságot? Ha rájösz, hogy legénykorodban a piperebolток kenőcseibe és poraiba voltál szerelmes és tulajdonképpen a vattapárnákhoz irtál őrjöngően lüktető verseket? Eddig az ifju férj ilyen esetekben vagy a falnak kénytelen menni, vagy elmondta magában az egyszer-egyet egyszer előre, aztán visszafelé és hallgatott. Most azonban hir jön Amerikából. A kétségbeesett ifju férjek megmentőjéül jelentkezik Mr. George Glenn honatya, aki törvényjavaslattal idézi ezeket a borszeszben és kenőcsökben fürdő talmi szépségeket a törvény elé. Büntessék az arcz kendőzését és vigyék börtönbe a csalásért madame Rizsport és Paróka anyót, akik annyira csalók, hogy férjüket megcsalták, még mielőtt férjük lett volna. Elvégre egy egész életre szóló reális üzletet kötöttek alattomos mesterkedéssel. Az üzlet pedig üzlet. S a házasság is üzlet. Többnyire rossz üzlet. A derék amerikaiak azt akarják, hogy legalább becsületes üzlet legyen.

* * *

♁ **A kapus.** Veres Sándor tehát egy nagymező-utczai orfeumhoz kerül kapusnak. Hogy egyik-másik titánunk modorában fejezzük ki magunkat, mi már féltettük ennek az énekesnek a karriérjét. Folyton esett a lejtőn, de végre megemberelte magát. Kapus lett s ha nem jutott vissza az Operához, legalább odakerült az első müintézet szomszédságába. Hogy mi volt a Veres Sándor fátuma? Rossz időben született. Budapest nem birta őtel. Ezt ugy kell érteni, ahogyan irva vagyon. Budapest nem ugy épült, hogy elbirta volna a Veres Sándor hangját. Nálunk a házspekulánsok gyöngén alapozzák a palotákat s a Veres Sándor hangjától könnyen megremegtek a mi vékonyfalu bérkaszárnyáink. Ősbudából is ezért kellett kilakoltatni a hangját. Szóval, az volt a hibája, amit már sok menyasszony megkeserült: tulságosan szép volt. S ez a sokat hányatott énekes most egy kapu aljában fog harsogni akkorákat, hogy behallik az Operába. Ebből pedig nagy baj lenne, de szerencsére az orfeumokat olyankor nyitják meg, amikor az Operát már bezárták. Az persze még mindig sulyos probléma marad, hogy Veres Sándor hogyan intézi el a dolgát a rendőrséggel. Mert Veresnél a leghalkabb suttogás is éjszakai csendháboritás-

számba megy és megeshetik, hogy az orfeum közelében a lakók sorba felmondják a lakást, mert nem tudnak az orfeumi kapustól aludni. S ez lesz a Veres Sándor pályájának az a pontja, mely legjobban megnyugtatja az ő barátait és rajongóit. A háziurak szövetkeznek s megfizetik őt, hogy ne hallassa a hangját. Nyugdija lesz s önérzettel mondhatja önmagáról, hogy karriérje mégis csak olyan, mint a legtöbb énekesé: fizetést kap, hogy ne énekeljen.

* * *

= **Uj zsivány-király.** Kicsiny fiuk, bátor, csillogószemü, lelkes legénykék, kik ujjongva kedvelitek a zsiványosdi mókát és az izgalmas rablómeséket, ne bánjátok most már, hogy Bőrharisnya elfakult, Sobri Jóska meghalt, Rocambolet és Rinaldinit pedig a padláson megette a moly. Itt van helyettük Csepanovszki Pál. Öreg anyók, kik ijesztő mesét mondotok nyugtalan gyerekhadnak téliestén, ne sirassátok, hogy Milfai Ferkót fölakasztották, Hany Istókot elfelejtették és a bolygó zsidóban nem hisznek többé. Itt van Csepanovszki Pál. A rettenetes hős, a fekete haramia, a marczona legény, ki szökött baka volt és most zsivány, ki elfoglalta a szádellői völgyet és egy szál kováspuskával most ezreket legyőz. Három megyében garázdálkodik, gyujtogat, rablógyilkol és szeret. Nagy darab földnek az asszonyai tőle való féltükben mondják el este az imát, férfiai pedig a pisztolyt megtöltik és a fokost megköszörülik. Az ajtózávárok még külön madzaggal is bekötődnek a retesz fölött, a korcsmák korán ürülnek, a háziebek pedig minden este kapnak vacsorát, csakhogy megugassák Csepanovszki Pált. A barkai bucsun tizezer ember rémüldözött tőle, most pedig miniszteri parancsolatra megszállta a szádellői völgyet negyven darab csendőr és egy darab tiszt. Mind a negyvenen elfogni szeretnék azt az egy darab kovapuskás Csepanovszki Pált. Csakhogy nem lehet. Az ujságok bizonyára balga reményekkel élnek, amikor azt irják, hogy: »a marczona haramia elfogatása talán már a közel napokban meglesz«. Dehogy lesz! Vidáman alhatik a szádellői moha puhaságában Csepanovszki Pál, a furfangos legény, aki bizony megérdemli, hogy vitézkedő kis fiuknak mesét mondjanak róla. Bölcs és emberismerő csirkefogó ez a Csepanovszki Pál; és bizonyára furcsákat gondol a kedves társadalomról, miközben a szádellői pázsiton vigan vacsorázza a rablott pecsenyét.

* * *

♁ **A medve.** A rózsahegyi medve dolgát elintézték. Szolgabirói rendelet adódott ki arról, hogy nem szabad az eseten nevetni. Szolgabirói akta mondja, hogy a bonczoló bizottság nem tévedett s az orvosok nem oly mulatságosak, amilyennek a szenzácziót kereső ujságok feltüntetik. Kinek higyjünk hát ezek után? Az ember oly szivesen hinné, hogy diplomás emberek nem tették nevetségessé magukat, meg a tudományt. De ehhez a doktor uraknak is tenni kellett volna valamit. Ha csak egy okos szót sugtak volna a szolgabirónak, akit a maguk dolgának rendezésével megbiztak. De az urak nem tudtak vagy nem akartak okosak lenni. Nekünk legalább az az impresszionk, hogy a doktor urak pokoli káröröммel nézték a szolgabiró beugrását. Ugy gondolkoztak, hogy miért ne mulasson a világ a szolgabirón is. És ha az ő tekintélyük oda van, miért járjon közöttük önérzetesen a szolgabiró. S mert ezt elérni könnyebb munka volt, mint a megtépázott orvosi presztizst visszaállitani, a doktor urak a könnyebb munkát választották. Csak az a csodálatos, hogy a doktorok judicziuma itt csalhatatlanabb volt, mint a bonczoláskor: a medvét összetévesztették az emberrel, de abban egy pillanatig kételkedtek, hogy a szolgabiró nagyon jó szolgabiró. Igaz, hogy ez még nem nagy érdem. Mert sok medve akad, amely nehezebben különböztethető meg az atlétától, mint olyik szolgabiró a — naiv embertől.

SZINHÁZ.

Igazgató-válság.

— *julius 24.*

Addig-addig kenték tehát szegény Somló Sándorra az utolsó kenetet, amig csakugyan a rezgő végére jutott. Hosszu birálatoknak halál a vége és amig az ördög sem törődött azzal, hogy miként pallérozzák a Nemzetiben legféltettebb kincsünket, a nyelvet, addig jó dolga volt szegény Somlónak. Ámde mikor már kezd az ember beszélni a gyomráról vagy a Nemzeti Szinház direktoráról, akkor baj van, sulyos baj és akkor rendesen elmegy a gyomor Karlsbadba, a direktor pedig sziniakadémiát igazgatni. A sors malicziája, hogy a gyümölcslopók és szinházigazgatók alatt rendesen az a gally szakad le, amelyet legkeményebbnek itéltek és Somló Sándor is azon a czimen vonul be a tudomány mórstilü szinházába, mert nem birja a közvélemény bizalmát. Holott nyilvánvaló, hogy egész életében egyebet sem tett, mint a közvélemény felett lebegett egy könnyü szandlaufer léghajón. Olyan volt ez a ballon, mint a Noé bárkája. Volt rajta iró, szövetkezeti direktor, kritikus, akinek vaj volt a fején, modern szinész és agg énekes, szerepekkel töltött galambok és közöttük a Hinterstoisser kapitány szenvtelen mosolyával állt Somló Sándor igazgató. A hajó tehát lebegett a közvélemény felett és a kapitány igazán nem tehetett róla, hogy a vendégei, irók, szövetkezeti direktorok, kritikusok és ezek galambjai ugy hullottak ki ebből a ballonból, mint a homokos zsákok és egyenesen a nézők fejetetejére. Nem tehetett róla, de most egy merész bukással maga is utánuk szédült, mert a jó kapitány utolsónak esik le a sülyedő hajóról, kivált ha a minisztere is ugy parancsolja.

Most tehát fenn az ernyő és nincsen kas. Somló Sándor nem birta a közvélemény bizalmát, amiből az következik, hogy aki a közvélemény bizalmát birja, az marja. De Tóth Imre jött utána és ő róla mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy a közvélemény bizalommal fogadná. A király meghalt, de az uj királyt nem élteti senki. Tóth Imréről pedig elmondanak a lapok annyi rosszat, mintha már husz éve igazgató volna. A legkevesebb, amivel megvádolják, hogy irni-olvasni sem tud, amire az uj igazgató azzal felelhetne, hogy egyrészt vannak igen szép számmal ujságirók is, akik ezt nem tudják s mégis azzal keresik a kenyerüket és másrészt — mióta kell a Nemzeti igazgatójának irni-olvasni tudni?

De félretéve az olcsó szellemeskedést, van ezekben az elmésségekben, amelyekkel az uj igazgatót avatják, valami keserü magyar életbölcseség, vagy hogy egy szép ujságiró-frázissal éljek: véres igazságok dugják itt fel a fejüket. Mindenekelőtt valaki vagy husz éven keresztül a munkáját, a férfierejét, a jóakaratát adja oda egy szinháznak, amelyben sikerei voltak a sikerekkel és szomoruságai az eltünőkkel, amelyben játszott, rendezett, sáfárkodott, tolta a kulisszát, ha kellett egy bolondos, öröklött ideológiából, amelyben actor volt, ha névtelenül és a szuffiták közt bujkálva is, és most minden neveletlen ujsággyerek kiirhatja róla, hogy iskolázatlan, analfabéta, egyszóval: tenorista. Valaki megöregszik abban a hitben, hogy egy csomó nézőben megelégedést keltett, egy csomó közömbös közt legalább egypár irót, szinészt elismerésre kötelezett le és mikor odajut, hogy az első hivatalos kitüntetés felveti az események sodrában, csak vádolói akadnak, védői és gratulánsai pedig legfölebb a diszitő-munkások között. Tegnap még mindenki szerette, annyira legalább, amennyire azt szeretjük, aki nincs utunkban, ma mindenki észreveszi, hogy az utjában volt, tehát gyülölik. Tegnap még Didi volt, ma ridegen: Tóth Imre igazgató ur.

Aki püspökséget kiván, az jót kiván, mondá Szent Pál, de aki a Nemzeti Szinháznál igazgató akar lenni, az olyasmit kiván, amit Magyarországon legalább is ötvenezer ember kiván, tehát föltétlenül a saját halálát kivánja. Mert itt minden klikknek, blocknak, klubnak, minden pártnak és minden szerkesztőségnek megvan a maga jelöltje és minden az ujságokkal valamiféle szabadjegy-összefüggésben levő ember legalább is egy önjelöltet hord a bornyujában. Itt minden szinészgyerek, hirkifutó és szinházi előterjesztő már kora ifjuságában feltünő hajlamot árul el a szinházigazgatás iránt és mindenki, aki irni tud, életének egy zsenge időszakában okvetlenül igazgatni vágy, sőt, amint a jelzett czikkek mutatják, az is, aki irni nem tud. És akkor ütni kell az igazgatót, ha nem is igazgat még és lehetetlenné kell tenni a jövőjét, mert állitólag nincs multja. Gyönyörü humanizmus, mely csak annak van segitségére, akit már injuria ért és a csecsemőt megvédi már embrió korában, de az igazgatót már jelölve is marja.

Szó sincs róla, mintha mi védeni akarnók Tóth Imrét. Ez legkevésbé a kritikus feladata lehet, aki sokszor nézett farkasszemet a főrendezővel, olykor a kemény ellentmondásokig bátorodva és még ma nem tudja, jó lesz-e direktornak Tóth Imre vagy sem. De éppen az, hogy nem tudja, várakozást, sőt bizalmat parancsol. Kétségtelen, hogy akit a Burgtheater vagy a Comédie Francaise élére állitanak, annak exponáltabb a helyzete, de könnyebb a dolga. Mert mindenekelőtt: egystilü szinházzal, egyvágásu szinészekkel operál és ami fő: jókkal. Tudja, mire vállalkozhatik és a tradicziók nem arra kötelezik, hogy emeritált müvészeknek adjon találkozóhelyet, hanem hogy fentartsa a nivót, melyhez a kulturális büszkeségnek egy neme tapad. Ez az: a Nemzeti Szinháznak nemcsak igazgatója van, hanem — fájdalom — konok müvészei és megcsontosodott drámairói is és a Nemzeti Szinház jövendő igazgatójának nem azokkal a titánokkal kell elsősorban megküzdenie, akik az eget vivják, hanem azokkal, akik a szinfalakat hasogatják. És itt kinálkozik az a tágabb tér, amelyen a kritika is segitségére lehet a Nemzeti Szinházat reorganizáló törekvéseknek. Adni kell a jót nemcsak igazgatóban, hanem darabokban és szinészekben is és követelni kell a jót. Csak a fejét ütni, hogy meg ne sántuljon, egy kissé keleti bölcseség, kivált a szinháznál, mely nem a fején jár, hanem a végtagjain.

Baburin.

Müvészet.

Zöld és piros.

Ilyenkor kánikulában áll boszut az édes anyaföld a budapesti emberen mindazért a megcsufoltatásért, amit az rajta ősznek és tavasznak évadján elkövet. Az ébredő és haldokló természet rezignáltan türi testén a barbár pallérok turkapiszkálását; némán nyugszik bele, hogy otromba és izléstelen villákat s családi házakat zsufoljanak össze a hátán, de nyáron aztán duplán fizeti vissza a pofonokat. Aki meghallja a nyaralók felől a boldog város felé szálló sóhajokat, meg kell hogy értse, micsoda diszharmónia választja el a zöldbe menekülő városi emberállatot attól a kis zugtól, hova éppen zaklatott idegeinek lecsillapitására szalad. A pesti ember egyetlen gyönyörüsége a nyaralásban — hazajönni a nyaralásból, s ennek nem éppen csak azok az apró nyári kellemetlenségek az okai, melyek oly hálás témát adnak a humoristáknak.

Egyébként még azoknak a bizonyos apró kellemetlenségeknek a gyökere is tavaszszal és őszszel kezd sarjadzani, mikor — épiteni kezdik a villákat, nyaralókat. Mert nem igaz, hogy az ember távolodott el a természettől, — a modern ember közelebb áll hozzá, mint a primitivek valaha is álltak — csak néhány rossz épitőmester. És a pesti ember azért feszeng oly kényelmetlenül a maga nyaralójában s azért vágyik vissza még a gyilkos levegőjü városba is, mert a Hüvösvölgytől Tusnádig s Balatonfüredtől az elpestiesedett Abbáziáig mind egyformán kellemetlenek a vonatról oly pittoreszk pirostetejü házak. Mintha épitészeink esztétikai tudása megállott volna annál a banális axiómánál, hogy: a zöld keretből, melyet a természet ad, festőien válik ki a piros háztető. Pont. Hogy egy ugynevezett családi háznak vagy villának, vagy nyaralónak ugy kivül, mint belül alkalmazkodnia kell a helyi klimához, a tájhoz, saját fekvéséhez s lakója egyéni szükségleteihez, minderről alig van sejtelme annak a nagyrészt vidéki épitőmesternek, akik ezekkel a piros tetőkkel a szép szüz zöldet megcsufolják.

Még Pesten és környékén is sokkal több a lelketlen másolat, mint az egyéni invenczió. Látunk egy sereg északi, vagy mondjuk germán stilusu családi házat, a jellemző magas északi tetővel, melynek ott, ahol ez a stilus született — Angliában — megvan a maga gyakorlati értelme is, de nálunk tartalmatlan kópia csupán. Látunk villákat, melyek egészen szabadon állnak minden oldalról, de azért senkisem gondolt rá, hogy a silhouette bája érvényesüljön. Látunk felmasiroztatott ablakokat, hogy a ház ez által az olasz palotafaçade hamis karakterét nyerje, s vakablakot ott, ahonnan legszebb lenne a kilátás. És praktikus és lakályos berendezés helyett ott terpeszkedik vagy a kényelmetlen, olcsó parasztbutor, vagy a városi uri-szoba, hogy az első a ház urának, az utóbbi az asszonynak keseritse el az életét. A belső és külső dekoráczióról jobb ha nem beszélünk. Mintha Bécs egyik külvárosa volnánk, a Wagner-iskola diszitő objektuma: a kerekre nyirt babérfa, majd masszában fedve be a falakat, mint sima ornament, majd festve, vasból kovácsolva, vagy plasztikus kupolában, de mindig hazugul és frázisosan, annyi helyen patetizál. És ennek a száz évvel ezelőtt letünt stil-periódusnak visszataszitó ujjászületését renaissance-nak nevezik! Nem beszélünk most arról, hogy még ezt sem Wagner Ottó találta fel, csak azt szeretnők tudni, hogyan merik éppen ők a világba kiáltani a büszke jelszót: »Az épitésznek mindig a konstrukczióból kell a müvészi formát kifejleszteni!« Hiszen éppen ők lökik el magüktól mélységes megvetéssel az összes, e szabály szerint igazodó stilusokat, s éppen az ő konstrukczióikban nincs különbség egy intim villa s egy templom, vagy egy kiállitási csarnok s egy palota, egy utczai ház s egy falusi iskola között! Éppen a Wagner-iskola épitkezéseiből hiányzik legjobban az anyaföldd el való összefüggés; éppen ezek a bécsies családi házak nem vetnek számot egy oly klimával, melynek tele hat hónapig tart, s a czéllal, melyet egy ilyen háznak szolgálnia kell. És éppen ezek a bécsies villák nem simulnak sem a természethez, sem a tájhoz, melynek minden épület kell hogy disze legyen; melybe életet kell hogy leheljen, — ha jó.

Ez a titka a japán és kinai épitészetnek s innen van, hogy egy méreteiben még oly kicsiny yamen vagy pagoda is monumentálisabban hat, mint például egy modern amerikai felhőkarczoló, mely a maga üveg- és vasarchitekturájával tán megfelel a czélnak: »teret teremteni«, sőt »teret takaritani«, de harmónikusnak, szépnek csak a félbarbár yankee előtt látszik. A mai amerikainak ugyanis még teljesen mindegy, hogy a vas- és az üveg-épitészet valódi karakterét megrontja-e vagy sem egy oda teljességgel nem illő façade-épitmény; hogy a tizenkét- vagy huszonnégyemeletü üzlethelyiség kivül az utczán ugy reprezentálódik-e, mint egy román templom vagy lovagvár. Csak a legfelső ezernek ambicziója, hogy »home«-ját Richardson tervezze, akinek diszitési motivumaitól megittasodnak a gyermeteg kedélyüek;

aki a korai román stilust elmésen tudja modernné variálni, s aki ügyesen eltanulta az angoloktól, hogyan lehet a zöldbe épülő ház külsejével is a klima karakteréhez illeszkedni, s mi ad intim bájt a silhouettebe s a dekorácziába.

Igaz, — és ez az egyedüli mentsége a mi elmaradottságunknak is — hogy a modern architektura sokkal kevesebb modernt termel, mint például a piktura, még akkor is, ha a pusztán vázlatokban és tervekben közkézen forgó, ugynevezett *ideális* épitkezéseket is beleszámitjuk. De azért az a csoport, melyet realistának szoktak nevezni, s melyhez Angliában egy Voysey, Francziaországban egy Bonnier, Belgiumban egy Van de Velde, Svédországban egy Bobery, Németországban egy Fischer Tivadar tartoznak, — hogy mindenünnen csak egyet emlitsünk — annyira öntudatos, annyira egészséges müvészetet produkált már eddig is, hogy a praktikus és szép harmóniájának egy-egy szerencsés tipusát bizvást könnyü szerrel megtalálhatja, aki keres. De a mi háziuraink — és fájdalom, csak ők épittetnek! — rábizzák magukat az első bécsi koszton hizott pallér sekélyes fántáziájára s aztán juliusban csodálkoznak, hogy Pest mégis csak szebb, azaz hogy még Pest is szebb, mint a »zöld«. A piros tetők — oh, csodák csodája! — magukban még nem boldogitanak, s a pallér-fantázia szülte exczesszusok az első nyáron szétpattannak, mint a buborék. Mert az anyaggal való könnyelmü paráználkodás még a festészetben és a szobrászatban is megboszulja magát, hát még az épitőmüvészetben, melynek a praktikus czél, melyet szolgálnia kell, még szükebb korlátokat állit fel, mint a két másik testvérmüvészetnek.

Tövis.

IRODALOM.

Négy verseskönyv.

A kritikámban legyen crescendo! Bugjon először egy gyér rezgésü, méltóságosan komoly basszushang, egy irodalmi patináju név: *Szász Károly*. Mintha a multból, irodalmi kriptákból zengene föl a napfényes jelenre. De a könyv, melyet Kolozsváron nyomtak, elárulja azt is, hogy a szerző Marosvásárhelyen áldoz a muzsának és doktor. Tehát dr. Szász Károly, a versiró. Mit irjak róla? A doktor ur bizonyára nem nekünk és nem nekem gyüjtötte össze verseit, mert nem hiszem, hogy személyeskedő okokból kivánta volna boszantani sivár budapesti nyarunkat. Egyszerüen kiöntötte szive legőszintébb — és kétségtelenül átélt — érzelmeit. Hogy az egész kötetben egyetlenegy épkézláb költemény sem akad, arról igazán nem tehet sem ő, sem az érzelmei. Megénekelte azonban a but, a kéjt, a család enyh-adó fészkét azon a formákba merevedett, lelketlen nyelven, azokkal a taplós, hináros jelzőkkel, amiket az olvasó már a vicczlapokból oly jól ismer. Ne idézzünk. Legyen a kritikánk haragos és alaptalan s hagyjuk az alapos ságot a versirónak, aki doktor és — amint látom — igen alapos költő. Elegendő, ha megörökitjük a kötet szép, megható, őrjitően rikató czimét: *Álmok és emlékek*.

A másik verseskönyv czime *Ujabb versek* és a szerzője *Ihász Aladár*. Azt olvastam róla, hogy régi munkása az irodalomnak és mindenekfelett derék, becsületes ember. Könyve elolvasása után kétszeresen hiszem ezt. Ugy képzelem, hogy kizárólag azoknak ir, akiket a régi irók »nyájas«, »szives« és »kedves« olvasóknak aposztrofálnak és sohasem tépik össze versüket. Ő már szereti a pointe-eket, a meglepő fordulatokat és a ravaszabbnál ravaszabb jelzőket. Egy helyütt például elárulja, hogy szivében egy pintyőke dalol s a nyájas, szives és kedves olvasó csak a harmadik strófa végén tudja meg, hogy ez a pinty tulajdonképpen nem pinty, hanem a szerelem pintye, röviden a szerelem. Kötetében több ily meglepő pintymotivum akad, sőt az egész — ha szabad magam igy kifejezni — a pinty-motivumok és a pinty-pointe-ek izgató sorozata. Csak a fürdőhelyek filagóriáiban lehet ily könyeztető verseket olvasni emlék-mondatocskák, eredeti és szellemes megjegyzések alakjában. De azért nem háboritja éjjeli álmunkat. Mindenki első olvasásra megértheti, nem mint az agyonszapult, szegény modern poétákat, sőt sokan anélkül is megérthetik, hogy elolvasnák. Csak néha — igen ritkán — problematikus, mikor például igy dalol:

»Néma hold
Bárki volt
A szülőapád
Áldom a halóporát.«

Ne töprengjünk ezen a nagyon is talányos versen, de ugorjunk át mindjárt a harmadik könyvre, a *Szárnybontás*-ra, melyet *Hangay Sándor* irt. Ez a fiatalember kezdőnek látszik, de már is szimpatikus, izléses és verseit boszankodás nélkül lehet olvasni. Ez már sokat jelent. Néhány versénél örömest megállunk. Egy-egy szava és jól csattanó verssora már is igéretet rejt magában. Csak ne idegen vizek fölött csattogtatná fiatal szárnyait. Csak kevesebb elszólás, melletvető hősködés és több magábamélyedés lenne benne, hogy necsak általánosságok halvány konturjait adná, hanem a differenciálódott érzések és gondolatok finomabb, idegesen vibráló nüánszait is. Ez a könyv felment az ilyen gondoktól. A szerző maga fog tépelődni helyettünk is és megtalálja az utját.

S a negyedik könyv? Egy érdekes korjelenség. *Irás a lánynak*. Dalok rim nélkül. És értelem nélkül. Azt lehetne mondani, hogy a szerző verejtékes munkával összeirta a mai modernnek csufolt irodalmi tolvajnyelv szótárát, azokat a poshadt, émelyitő és gerincztelen motivumokat, amelyeket néhány irodalmi kiszaladó uj poézisnek árul. Hallunk a »szomoru« éjszakákról, a magyar zsombékokról, a Lányról, a »nagy« Életről és nagy társairól. Ez a ballábu és balkezü könyv itt nálunk mintha missziót teljesitene. Meg kellett iródnia, hogy az oly hamar elkoptatott modern frazeológia szeplőitől, hiányaitól és vizenyős tartalmatlanságától egyszerre csömörödjünk meg. Az iró akarata ellenére is *ad absurdum* vezeti az összes közszájon forgó izléstelenségeket. Hogy is hivják ezt a vidéki fiatalembert? *Drózdy Győzőnek*. A legmelegebben ajánlom minden smokkok és kávéházi titánok figyelmébe!

K. D.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Beketow-czirkusz. Nincsen holt évad, legalább a Beketow-czirkusz részére nincsen, mert az estéről-estére megtelik közönséggel, mely a müsort kiváló jónak itéli. Az uj müsör kimagasló számai: a *Rö and Der* légtornászcsoport, akiket tüneményes produkcióik miatt még artista-körökben is a *levegő királyainak* neveznek, a *Sellous* erőmüvészek, igazi gladiátorok, kiknek minden egyes mutatványát zajosan megtapsolják és a kitörő müvész Tom *Jack*, ki iránt estéről-estére nagyobb az érdeklődés és aki exotikus egyénisége daczára a közönség kedvencze. Tom *Jack* minden este ámulásba ejti a közönséget, mely valósággal angol szokásokat vett fel és Tom Jack produkcziói alatt fogadásokat köt.

Kedvezményes áru fürdőzés és üdülés. A Központi Menetjegyiroda Abbazia, Aix les Bains, Arco, Balf, Bártfafürdő, Brieg, Czirkvenicza, (Therapia) Corfu, Előpatak, Gánócz, Grindelwald, Hársfalva, Herkulesfürdő, Iglófüred, Interlaken, Karlsbad, Korond, Korytnicza, Landeck, Lausanne, Luzern, Lido-Venezia, Lipik, Menton, Merau, Monte-Carlo, Montreaux, Nápoly, Palermo, Parád, Paris, Reichenhall, Ragusa, Rajeczfürdő, Rimini, Riva, Roma, Samaden, San-Remo, Siófok, Sorrento, Stoószfürdő, Szováta, Szent-Margitsziget, Tátrafüred, Tátraszéplak, Velencze, Vitznau, Wiesbaden, Zermatt, Zug és Zürich fürdő- és üdülőhelyekre az utazással kapcsolatosan, lakás és teljes ellátásra és helyenkint egyéb szolgálmányokra jogositó részvételi jegyeket ad ki, melyeknek ára megfelelő hitelképesség esetén, anélkül, hogy váltó vagy kezes szükségeltetnék, havonkénti 20 korona utólagos részletekben is fizethető. Prospektus és részletes felvilágositás a Magy. Kir. Államvasutak Menetjegyirodájában (Budapest, Vigadó-tér 1.) dijtalanul kapható.

Budapest, 1908. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.